

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 11/3'2022

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

[https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(3\)](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(3))

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 16 від 15 листопада

2022 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 30.11.2022

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2022
© "Економіка. Фінанси. Право",
2022

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 11/3'2022

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

[https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(3\)](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(3))

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 16 of November 15, 2022). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 30.11.2022

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2022
© "Economics. Finances. Law",
2022

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик»»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбаєва Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет імені Е.А. Букетова (Казхстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативного-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ, Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna I. Krystopa, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliukova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzevska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yarovyii, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

<i>МИРОЩЕНКО Н.Ю., ЗАРИЦЬКА О.Л.</i> Визначення рівня інноваційності високотехнологічної продукції промислових підприємств у процесі її комерціалізації	5
<i>ГАНАС Л.М., ТОДОЩУК А.В., ХОМІК О.В.</i> Особливості імпорту транспортних засобів із США	11
<i>ІВАЩЕНКО А.Г., ІВАНЕНКО В.О., ПРИХОДЬКО А.Є.</i> Огляд банківського сектору України в умовах воєнного стану	16
<i>ПЕТРИШИН Н.Я., НОДЖАК Л.С., СКРИПНИК Я.М.</i> Проблеми міжнародних залізничних перевезень в умовах воєнного стану	23
<i>РИБАК О.М., РЯБОШАПКА О.А.</i> Проблеми фінансування відтворення будівель і споруд у післявоєнний період в Україні	28
<i>ЛЕОНТЬЄВА Л.В.</i> Законодавчі зміни у здійсненні фінансового контролю органами держави під час війни	33
<i>ЗАХІДНА О.Р., КВАСНЮК М.Ю.</i> Аналіз фінансового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні ...	37

CONTENTS

<i>N. MYROSHCHENKO, O. ZARYTSKA.</i> Determining the level of innovation of high-tech products of industrial enterprises in their commercialization	5
<i>L. HANAS, A. TODOSHCHUK, O. KHOMIK.</i> Peculiarities of importing vehicles from the USA	11
<i>A. IVASHCHENKO, V. IVANENKO, A. PRYKHODKO.</i> Review of the banking sector of Ukraine during martial law	16
<i>N. PETRYSHYN, L. NODZHAK, Y. SKRYPNIYK.</i> Problems of international railway transport during martial law ...	23
<i>O. RYBAK, O. RYABOSHAPKA.</i> Problems of financing reconstruction of buildings and constructions after the war in Ukraine	28
<i>L. LEONTIEVA.</i> Legislative changes in conduct of financial control by state authorities during the war	33
<i>ZAKHIDNA O., KVASNIUK M.</i> Analysis of financial security of health care in Ukraine	37

Наталія Юріївна **МИРОЩЕНКО**

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3053-4252>

e-mail: Munatalya@gmail.com

Оксана Леонідівна **ЗАРИЦЬКА**

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9736-1280>

e-mail: okasna1684@i.ua

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОЦЕСІ ЇЇ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ

У процесі комерціалізації високотехнологічної продукції, зокрема у міру підвищення рівня дифузії такої продукції, неминучим є зниження рівня її інноваційності. Ідентифікування цього рівня важливе для адекватності ухвалення рішень з рекламування продукції підприємства, встановлення ціни на неї, застосування методів захисту інформації, пов'язаної з технологією виробництва продукції тощо. Результати засвідчили, що високотехнологічна продукція може бути інноваційною з позиції її призначення, функціональності, якості, ціни та матеріалів, що використовуються для її виробництва у процесі операційної діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: комерціалізація, високотехнологічна продукція, інноваційна діяльність, промислове підприємство, промисловість

ВСТУП

В умовах глобалізації, реформування національної економіки, а також посилення інтеграційних процесів рівень конкурентоспроможності промислових підприємств визначається багатьма чинниками, ключовим з яких є інноваційна активність.

У більшості наукових праць концептуально-методологічного характеру комерціалізація високотехнологічної продукції трактується як компонента національної інноваційної системи та одночасно як завершальний етап взаємодії освітніх, науково-дослідних і промислових підприємств у межах технологічних парків, інноваційних кластерів або інших інноваційних структур. Зі свого боку, у працях прикладного характеру проблеми комерціалізації розглядаються більшою мірою з погляду маркетингу, зокрема, тактичних інструментів просування інноваційної продукції до споживачів, що в умовах сьогодення є доволі обмеженим баченням. Це обумовлює важливість й актуальність розроблення теоретико-методологічних і методико-прикладних засад комерціалізації високотехнологічної продукції промислових підприємств.

У процесі комерціалізації високотехнологічної продукції, зокрема у міру підвищення рівня дифузії високотехнологічної продукції, неминучим є зниження рівня її інноваційності. Ідентифікування цього рівня важливе для адекватності ухвалення рішень з рекламування продукції підприємства, встановлення ціни на неї, застосування методів захисту інформації, пов'язаної із технологією виробництва продукції тощо. Узагальнення огляду літературних джерел (1-8), а також світових лідерів стосовно впровадження інновацій за останні роки (Apple, Samsung, Sony, Hyundai, Toyota, Dell, Nissan, Audi) показало, що проблема ідентифікування рівня інноваційності продукції підприємства досліджена фрагментарно.

Теоретико-методологічні та прикладні напрацювання у сфері комерціалізації високотехнологічної продукції

промислових підприємств характеризуються фрагментарністю, несистемністю уявлень дослідників про причинно-наслідкові зв'язки цього явища. Завданням дослідження є підтвердження гіпотези про існування залежності між суб'єктами комерціалізації високотехнологічної продукції. Зокрема, потребує розвитку типологія видів комерціалізації високотехнологічної продукції промислових підприємств, а також змістове наповнення чинників комерціалізації. Водночас виникає необхідність вдосконалення методичного підходу до оцінювання ефективності комерціалізації високотехнологічної продукції, ідентифікування дифузії у цих процесах на основі формування матриці відповідності бієктивних явищ етапам комерціалізації, фазам життєвого циклу високотехнологічної продукції і рівням її дифузії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є праці провідних вчених та матеріали періодичних видань. Використано методи наукового дослідження: порівняння, систематизації, узагальнення та групування.

РЕЗУЛЬТАТ

Науковці і підприємці, як правило, на основі ознак інноваційності виокремлюють види інноваційної продукції. В цьому напрямку заслуговує на увагу градація інноваційності продукції підприємств, яку запропонували В. Кардаш, І. Павленко та О. Шафалюк: «оригінальна, модернізована, модифікована, вдосконалена, індивідуального виконання, освоєна виробництвом за кордоном, освоєна виробництвом на інших підприємствах України, відремонтована, з відходів виробництва, повторного використання». Незважаючи на безперечну логіку наведеної вище типологізації продукції підприємств за ознакою її інноваційності, слід визнати, що автори не пропонують методіку кількісного оцінювання інноваційності продукції підприємств і зали-

шають поза увагою те, що не вся інноваційна продукція є високотехнологічною. Більшість товарів мають аналоги, попри це серед цих товарів є такі, які відносять до інновацій за певними ознаками. Враховуючи це, а також результати виконаних досліджень, слід зауважити, що ознаки інноваційності високотехнологічної продукції підприємства можуть бути різними (табл. 1).

Не викликає сумніву те, що більшість з ознак інноваційності високотехнологічної продукції пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками. Так, якщо продукт є інноваційним за ознакою ціни, то фактором, який дозволив знизити ціну до нижчого за середньоринковий рівень, є, ймовірно, не що інше як застосування нових, дешевших матеріалів. Те саме стосується випадку, коли йдеться про інноваційність високотехнологічної продукції за ознакою її якості. Якість, як відомо, це сукупність властивостей. До них можна віднести зручність використання продукції, її екологічність, безпечність, довготривалість експлуатації тощо. Покращення якості, навіть якщо йдеться про дизайнерські особливості, у більшості випадків вимагає застосування нових видів матеріалів, що часто може призвести до зміни собівартості продукції. Базуючись на запропонованій класифікації, рівень інноваційності продукції підприємства необхідно оцінювати за допомогою методичного підходу у відповідності до послідовності наступних етапів, поданих на рис. 1.

Запропонований методичний підхід з визначення рівня інноваційності високотехнологічної продукції підприємства передбачає встановлення можливих напрямів подальших креативних пошуків. Чим ближче обчислений коефіцієнт до 1, тим менші шанси у під-

приємства-інноватора посилити рівень інноваційності високотехнологічної продукції, що комерціалізується. І навпаки, чим ближче значення коефіцієнта до 0, тим більші у підприємства перспективи посилити рівень інноваційності своєї продукції. Тут йдеться про те, що інноваційність високотехнологічного продукту з часом «вичерпує» себе, проте якщо йдеться про два або більше підприємств, які пропонують на ринок інноваційні високотехнологічні продукти з різною кількістю ознак інноваційності, то слід взяти до уваги рівні їхнього інноваційного потенціалу, адже він може суттєво відрізнитися у розрізі інтелектуальної, виробничо-технологічної та інших компонентів. Тобто, незважаючи на кількість ознак інноваційності високотехнологічного продукту і рівень його дифузії, підприємство з високим рівнем інноваційного потенціалу може суттєво продовжити життєвий цикл цього продукту за рахунок його постійного удосконалення або модифікації. Моніторинг зміни значень коефіцієнта інноваційності високотехнологічної продукції підприємства уможливорює своєчасність прийняття і реалізації управлінських рішень щодо застосування матеріальних і нематеріальних методів впливу на підлеглих для активізування пошуково-раціоналізаторської діяльності.

Враховуючи те, що в міру комерціалізації високотехнологічної продукції посилюється рівень її дифузії, то з часом продукція може втратити певні ознаки інноваційності. Як наслідок виникає явище виділення підмножин у множині ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства. Це явище можна продемонструвати на основі аксіоми виділення:

$$\forall F \forall \left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n \exists \left\{ A_x \right\}_{x=1}^5 \forall \left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \left[\left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \in \left\{ A_x \right\}_{x=1}^5 \leftrightarrow \left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \in \left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n \wedge F \left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \right], \quad (1)$$

де F – певна властивість множини $\left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n$; $\left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n$ – множина елементів, яка характеризується властивістю F і

є спільною для множин $\left\{ A_x \right\}_{x=1}^5$ і $\left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n$.

Оскільки $\left\{ A_x \right\}_{x=1}^5$ є сукупністю різних підмножин, зокрема підмножин $\left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n$ і $\left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n$, то вони співвідносяться так:

Таблиця 1 – Види високотехнологічної продукції підприємства, аналоги якої мають місце на ринку

Ознаки інноваційності	Види високотехнологічної продукції
За призначенням	– продукт, який використовується у новій сфері, яка є нетрадиційною для його застосування; – продукт, який використовується у сфері, що є традиційною для його використання.
За функціональністю	– продукт, функціональність якого ширша за аналоги, які є на ринку; – продукт, функціональність якого не відрізняється від аналогів, які є на ринку.
За якістю	– продукт, якість якого вища за аналоги, які є на ринку; – продукт, якість якого не відрізняється від аналогів, які є на ринку.
За ціною	– продукт, ціна якого нижча за аналоги, які є на ринку; – продукт, ціна якого не відрізняється від аналогів, які є на ринку.
За матеріалами, що використовуються	– продукт, при виробництві якого використано нові види матеріалів; – продукт, при виробництві якого використано традиційні для нього матеріали.

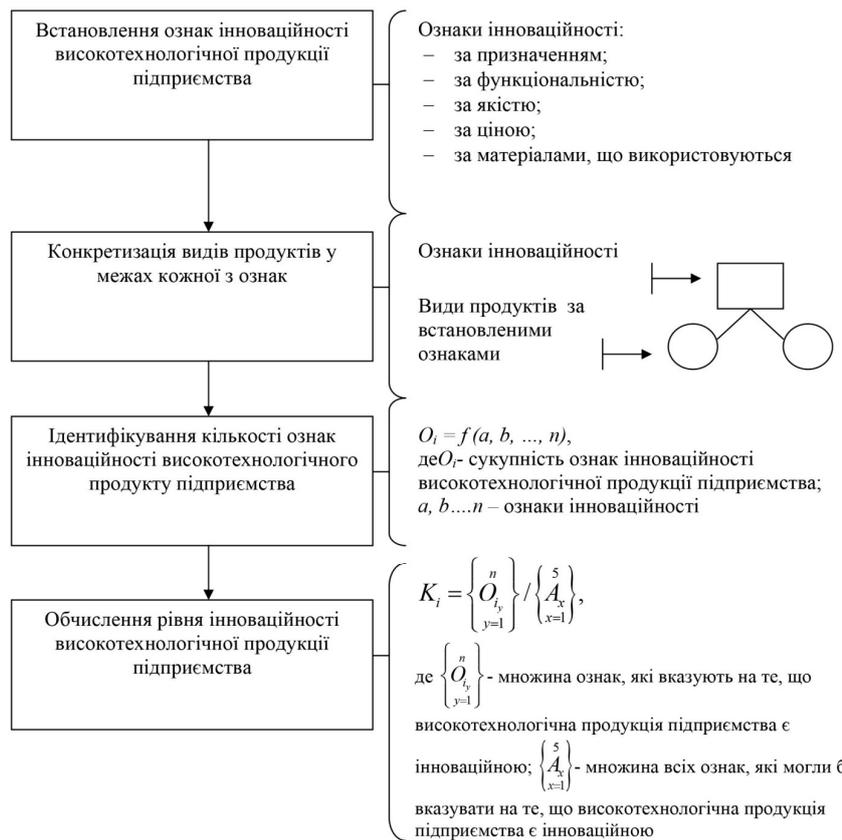

Рис. 1. Методичний підхід щодо оцінювання рівня інноваційності високотехнологічної продукції підприємства

$$\begin{aligned} \cup \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\} &= \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\} \cup \left\{ \begin{matrix} n \\ Z_j \end{matrix} \right\}; \\ O_{i_y} \in \cup \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\} &\Leftrightarrow \exists \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\} \in \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}, O_{i_y} \in \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\}; \\ Z_j \in \cup \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\} &\Leftrightarrow \exists \left\{ \begin{matrix} n \\ Z_j \end{matrix} \right\} \in \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}, Z_j \in \left\{ \begin{matrix} n \\ Z_j \end{matrix} \right\}. \end{aligned} \quad (2)$$

Множина $\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}$ не що інше як булеан (множина всіх підмножин). З позиції аксіоми булеана множину ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства у процесі її комерціалізації запишемо як:

$$\forall \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}, \exists \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\}, \forall \left\{ \begin{matrix} n \\ Z_j \end{matrix} \right\} : \left\{ \begin{matrix} n \\ Z_j \end{matrix} \right\} \in \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\} \Leftrightarrow \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\} \subseteq \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}. \quad (3)$$

Встановлено, що множина ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства, яка перебуває у стані комерціалізації є скінченною, тобто існує натуральне число i , що є числом елементів цієї множини. Число елементів скінченної множини $\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}$ завжди

більше від числа елементів його власних підмножин, оскільки $\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\} \supset \left\{ \begin{matrix} n \\ O_{i_y} \end{matrix} \right\} \wedge \supset \left\{ \begin{matrix} n \\ Z_j \end{matrix} \right\}$. Множина $\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\} \neq 0$,

тому елементи $\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}$ і її підмножин більші 0.

Потужність скінченної множини $\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}$ з i елементів

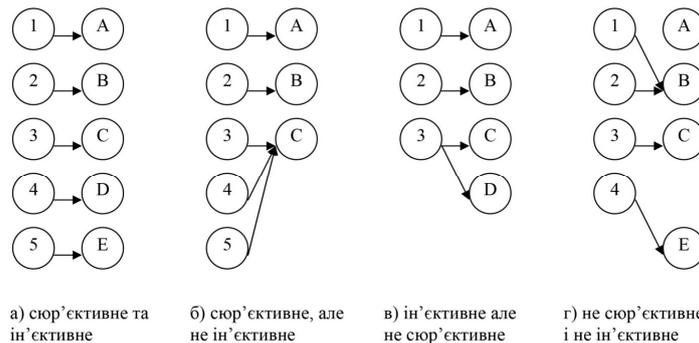
$$\text{дорівнює } \left| 2^{\left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\}} \right| = 2^{\left| \left\{ \begin{matrix} 5 \\ A_x \end{matrix} \right\} \right|}.$$

Отже, процес комерціалізації високотехнологічної продукції охоплює кілька фаз інноваційного процесу: експериментальне виробництво, масове, серійне або одиничне виробництво, удосконалення або модифікацію високотехнологічної інноваційної продукції. У результаті досліджень доведено, що фаза вдосконалення або модифікації високотехнологічної продукції розпочинається тоді, коли життєвий цикл продукції наближується до стадії спаду. Тобто впродовж перших

двох з трьох вищезазначених фаз інноваційного процесу має місце певне бієктивне відображення ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства. Так, коли виробництво високотехнологічної продукції підприємства лише розпочинається і ця продукція немає аналогів на ринку або аналоги є, проте продукція наділена певними ознаками інноваційності, то на початкових фазах її життєвого циклу має місце сюр'єктивне та ін'єктивне бієктивне відображення (рис. 3.а).

Оскільки ознаки інноваційності (1, 2, 3, 4, 5), якими високотехнологічна продукція підприємства характеризується на початку її комерціалізації позначено $\left\{ A_x \right\}_{x=1}^5$, то для зручності ознаки інноваційності, яких продукція підприємства набуває у результаті її удосконалення або модифікації (А, В, С, D, E) будемо ототожнювати із множиною $\left\{ O_y \right\}_{y=1}^n$.

Функція $f \left\{ A_x \right\}_{x=1}^5 \rightarrow \left\{ O_y \right\}_{y=1}^n$ є бієктивною тоді і тільки тоді, коли існує зворотна функція:

Умовні позначення: 1 – інноваційність продукції за її призначенням; 2 – інноваційність продукції за її функціональністю; 3 – інноваційність продукції за її якістю; 4 – інноваційність продукції за її ціною; 5 – інноваційність продукції за матеріалами, що використовуються в її виробництві; А – інноваційність за призначенням продукції у результаті її вдосконалення або модифікації; В – інноваційність за функціональністю продукції, набута нею у результаті її удосконалення або модифікації; С – інноваційність продукції за якістю, якої вона набула у результаті її вдосконалення або модифікації; D – інноваційність продукції за ціною, набута у результаті її вдосконалення або модифікації; E – інноваційність продукції за матеріалами, що використовуються в її виробництві, набута у процесі її вдосконалення або модифікації.

Рис. 2. Види бієктивного відображення ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства у процесі її комерціалізації

Таблиця 2 – Матриця відповідності бієктивних явищ етапам комерціалізації, фазам життєвого циклу високотехнологічної продукції і рівням її дифузії

Види бієктивного відображення ознак інноваційності продукції	Рівні дифузії високо-технологічної продукції	Етапи комерціалізації високо-технологічної продукції	Етапи життєвого циклу високо-технологічної продукції
Сюр'єктивне та ін'єктивне	Дуже низька дифузія	Експериментальне виробництво високо-технологічної продукції	Вивід продукції на ринок
а) ін'єктивне але не сюр'єктивне;	Низька дифузія	Масове, серійне або одиничне виробництво високо-технологічної продукції	Нарощення обсягів збуту високо-технологічної продукції
б) сюр'єктивне, але не ін'єктивне;			Стабілізація обсягів збуту високотехнологічної продукції
в) не сюр'єктивне і не ін'єктивне	Дуже висока дифузія	Удосконалення або модифікація високо-технологічної продукції	Зниження обсягів збуту високо-технологічної продукції

У процесі комерціалізації інноваційної продукції, зокрема, для забезпечення швидкості окупності інвестицій і досягнення постійно високого рівня їх прибутковості, важливим є, щоб сур'єктивне та ін'єктивне відображення ознак інноваційності високотехнологічної продукції мало місце не лише в умовах низького рівня дифузії інновацій на етапах виводу продукції на ринок і зростання обсягів її збуту, але й під

$$\forall \left\{ A_x \right\}_{x=1}^5 \forall \left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \left[\forall \left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n \left[z \in \left\{ A_x \right\} \leftrightarrow z \in \left\{ O_{i_y} \right\} \right] \rightarrow \left\{ A_x \right\} = \left\{ O_{i_y} \right\} \right]. \quad (5)$$

У вдосконаленні або модифікації високотехнологічної продукції випадок ін'єктивної але несур'єктивної бієкції (рис. 2) репрезентує ситуацію, за якої на завершальній фазі комерціалізації продукція характеризується більшою кількістю ознак інноваційності, ніж на початковій. Це можливо, коли розробник продукції знайшов нову сферу її застосування, зок-

$$\begin{aligned} & \forall \left\{ A_x \right\}_{x=1}^5 \forall \left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \exists \left\{ L_m \right\}_{m=1}^n \forall \left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n \left[\left\{ L_m \right\}_{m=1}^n \in \left\{ Z_j \right\} \leftrightarrow \left(\left\{ Z_j \right\} \in \left\{ A_x \right\} \vee \left\{ Z_j \right\} = \left\{ O_{i_y} \right\} \right) \right]; \\ & O_{i_y} \in \left\{ A_x \right\} \leftrightarrow \exists \left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n \in \left\{ A_x \right\}, O_{i_y} \in \left\{ O_{i_y} \right\}; \\ & Z_j \in \left\{ A_x \right\} \leftrightarrow \exists \left\{ Z_j \right\}_{j=1}^n \in \left\{ A_x \right\}, Z_j \in \left\{ Z_j \right\}; \\ & L_m \in \left\{ Z_j \right\} \leftrightarrow \exists \left\{ L_m \right\}_{m=1}^n \in \left\{ Z_j \right\}, L_m \in \left\{ Z_j \right\}, \end{aligned} \quad (6)$$

де $\left\{ L_m \right\}_{m=1}^n$ – множина ознак інноваційності, яких

набуто високотехнологічною продукцією підприємства внаслідок її вдосконалення або модифікації.

Отже, на підприємстві, яке створює високотехнологічні продукти, здійснює їх комерціалізацію і реалізовує заходи з удосконалення і модифікації цих продуктів, виникають бієктивні перетворення ознак інноваційності, у результаті чого інноваційність високотехнологічних продуктів відтворюється або розширюється (рис. 2.в).

Очікуваними ефектами від простого або розширеного відтворення ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства є збільшення тривалості життєвого циклу продукції, забезпечення контрольованості процесу дифузії інновацій, уникнення необхідності знижувати частку прибутку у структурі ціни високотехнологічної продукції тощо.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дало змогу підтвердити висунуту гіпотезу про існування залежності між суб'єктами комерціалізації високотехнологічної продукції. Здійснено визначення рівня інноваційності високотехнологічної продукції промисловості у процесі її комерціалізації. Для цього запропоновано класифікацію видів такої продукції за ознаками інноваційності: призначенням, функціональністю, якістю, ціною та матеріалами, що використовуються. В результаті дослідження обґрунтовано методологічний підхід до оці-

час удосконалення і модифікації високотехнологічної продукції. Тобто актуальним є підтримувати такий рівень інноваційності, за якого $\left\{ A_x \right\}_{x=1}^5$ і $\left\{ O_{i_y} \right\}_{y=1}^n$ мають спі-

льні елементи. З позиції аксіоми тотожності це твердження можна записати так:

рема внаслідок того, що вдосконалення продукції розширило спектр її функціональності.

З погляду аксіоми приєднання нові ознаки інноваційності високотехнологічної продукції підприємства, що набути на завершальній фазі її комерціалізації, співвідносяться так:

нювання рівня інноваційності високотехнологічної продукції підприємства, який, зокрема, включає: встановлення ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства; конкретизація видів продуктів у межах кожної з ознак; ідентифікування кількості ознак інноваційності високотехнологічного продукту підприємства; визначення рівня інноваційності високотехнологічної продукції.

Визначено види бієктивного відображення ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства у процесі її комерціалізації, а також сформовано матрицю відповідності бієктивних явищ етапам комерціалізації, фазам життєвого циклу високотехнологічної продукції і рівням її дифузії. Розглянуто взаємозв'язки між операціями над множинами ознак інноваційності високотехнологічної продукції підприємства під час її комерціалізації. Відповідно авторами виокремлено взаємозв'язки між операціями над множинами ознак інноваційності високотехнологічної продукції суб'єкта господарювання під час її комерціалізації.

Як наслідок, розроблено метод визначення інноваційності високотехнологічної продукції, який полягає у встановленні ознак інноваційності з урахуванням особливостей їх бієктивного відображення на різних етапах комерціалізації. Використовуючи цей метод керівники підприємств отримують інструмент відстеження зміни рівня інноваційності високотехнологічної продукції підприємства, що важливо для аргументування необхідності прийняття управлінських рішень із вкладення коштів в удосконалення чи модифікацію продукції або згорання проекту її виробництва.

Список використаних джерел

1. Бутко М.П., Попело О.В. Комерціалізація результатів науковотехнічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7-20.
2. Ковтуненко Ю.В. Особливості організації процесу комерціалізації інноваційних розробок високотехнологічних підприємств. *Праці Одеського політехнічного університету*. 2012. № 2. С. 313-317.
3. Свтушевська О.В. Комерціалізація інноваційних розробок у контексті сприйняття споживачами товарів-новинок. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 38-41.
4. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. Класифікація методів комерціалізації інновацій організацій в контексті обґрунтування напрямів їх інноваційного розвитку. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 43. С. 93-103.
5. Карпенко А.В., Кононенко Ю.С. Стратегічне значення комерціалізації для інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка і організація управління*. 2017. № 1 (25). С. 190-201.
6. Шушакова І.К. Особливості комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на вітчизняних підприємствах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 2. С. 133-141.
7. Ступнікер Г.Л. Формування і оцінка інтелектуального капіталу підприємств гірничо-металургійного комплексу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Кривий Ріг, 2010. 19 с.
8. Топоровська Л.Й. Формування і реалізація інноваційних програм машинобудівними підприємствами: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Львів, 2009. 24 с.

References

1. Butko M.P., Popelo O.V. Commercialization of the results of scientific and technical activities in the context of deepening integration processes. *Problems and prospects of economics and management*. 2015. No. 1. pp. 7-20. (in Ukrainian).
2. Kovtunenکو Yu.V. Features of the organization of the process of commercialization of innovative developments of high-tech enterprises. *Proceedings of the Odessa Polytechnic University*. 2012. No. 2. pp. 313-317. (in Ukrainian).
3. Evtushevskа O.V. Commercialization of innovative developments in the context of consumer perception of novelty goods. *Investments: practice and experience*. 2019. No. 2. pp. 38-41. (in Ukrainian).
4. Ilyashenko S.M., Shypulina Yu.S., Ilyashenko N.S. Classification of methods of commercialization of innovations of organizations in the context of substantiating directions of their innovative development. *Economy and entrepreneurship*. 2019. No. 43. pp. 93-103. (in Ukrainian).
5. Karpenko A.V., Kononenko Yu.S. The strategic importance of commercialization for the innovative development of the national economy. *Economics and management organization*. 2017. No. 1 (25). pp. 190-201. (in Ukrainian).
6. Shushakova I.K. Peculiarities of commercialization of intellectual property objects at domestic enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2015. No. 2. pp. 133-141. (in Ukrainian).
7. Stupniker H.L. Formation and estimation of intellectual capital of the enterprises of the mining and metallurgical complex: abstract of dysс. ... PhD in economics: 08.00.04. Kryvyi Rih, 2010. 19 p. (in Ukrainian).
8. Toporovska L.Y. Forming and realization of the innovative programs by machine-building enterprises: abstract of dysс. ... PhD in economics: 08.00.04. Lviv, 2009. 24 p. (in Ukrainian).

Nataliia MYROSHCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3053-4252>
 e-mail: Munatalya@gmail.com

Oksana ZARYTSKA

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9736-1280>
 e-mail: okasna1684@i.ua

DETERMINING THE LEVEL OF INNOVATION OF HIGH-TECH PRODUCTS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THEIR COMMERCIALIZATION

Introduction. In the process of high-tech products commercialization, in particular, as the level of diffusion of such products increases, it is inevitable to reduce the level of innovation. Identification of this level is important for the adequacy of decision-making on the promotion of products, setting prices, application of methods for protecting information related to the production technology, etc.

The purpose of the paper is to determine the level of innovation of high-tech products of industrial enterprises in the process to their commercialization.

Results. The level of innovativeness of high-tech industrial products in the process of their commercialization was determined. For this purpose, a classification of the types of such products is proposed according to the signs of innovation: purpose, functionality, quality, price, and materials used. As a result of the study, a methodological approach to assessing the level of innovation of high-tech products of the enterprise is justified, which, in particular, includes: establishing signs of innovativeness of high-tech products of the enterprise; specification of types of products within each of the features; identification of the number of signs of innovativeness of the enterprise's high-tech product; determination of the level of innovation of high-tech products.

Conclusion. As a result, a method of determining the innovativeness of high-tech products has been developed, which consists in establishing the signs of innovativeness taking into account the peculiarities of their objective reflection at various stages of commercialization. Using this method, enterprise managers receive a tool for tracking changes in the level of innovation of the company's high-tech products, which is important for justifying the need to make managerial decisions about investing in improving or modifying products or curtailing its production project.

Keywords: commercialization, high-tech products, innovative activity, industrial enterprise, industry

Любов Миколаївна **ГАНАС**

к.е.н., доцент кафедри, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7098-9772>

e-mail: liubov.m.hanas@lpnu.ua

Андрій Васильович **ТОДОЩУК**

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9406-4846>

e-mail: a.todoschuk@gmail.com

Ольга Вікторівна **ХОМІК**

менеджер, EMS JAROSLAW SULEK

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8968-1214>

e-mail: olhakhomik@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ІМПОРТУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ІЗ США

У статті проаналізовано особливості імпорту транспортних засобів із США, подана характеристика найбільших аукціонів, які представляють вживані пошкоджені та нові транспортні засоби, описано способи участі в аукціонах, наведено структуру імпорту транспортних засобів за 2021 р. визначено перспективи імпорту автомобілів. Також наведено деталізовану модель імпорту транспортних засобів із США, яка передбачає покроковий опис здійснення імпорту від моменту пошуку на аукціоні до моменту митного очищення в Україні з врахуванням специфіки навантаження, доставки в порт відправлення, вибору логістичного методу морського транспортування, способу страхування, внесення змін у ланцюг постачання шляхом побудови нових маршрутів через країни ЄС та митного очищення.

Ключові слова: аукціон, модель, імпорт, транспортні засоби, митне очищення, ланцюг постачання, страхування, перевезення

ВСТУП

В останні роки спостерігається тенденція до зростання імпорту транспортних засобів. Така ситуація зумовлена формуванням попиту на внутрішньому ринку. Вітчизняні підприємства не в змозі забезпечити цей попит. Структура імпорту полягає у переважанні імпортуванні з країн ЄС (67,61 %), проте нових обертів набирають й інші ринки, такі як США та країн Америки (27,72 %), Кореї (2,29 %) тощо [1, 2]. Сьогодні в умовах військового стану тенденція до імпорту транспортних засобів зросла в першому півріччі 2022 р., що зумовлено низкою чинників, таких як пошкодження транспортних засобів внаслідок воєнних дій, зростаюча потреба армії у транспортних засобах та «нульове» розмитнення. Проте з 1 липня така опція розмитнення транспортних засобів стала недоступною.

Ввезення транспортних засобів із США, Канади, Грузії та Кореї зараз зазнало певних логістичних змін, адже велика кількість морських портів знаходиться під окупацією. Така ситуація зумовила зміну маршруту через порти країн ЄС.

Проте перспективи розширення імпорту транспортних засобів із США є значними, адже даний ринок представлений більш новітніми моделями, великий асортимент та номенклатура, дешевший сегмент, доступність купівлі через наявність низки онлайн аукціонів.

МЕТА статті – формування деталізованої моделі імпорту транспортних засобів із США.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У написанні статті використано такі *методи*: аналіз, порівняння, пояснення, теоретичне узагальнення, групування тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Багато компаній сьогодні забезпечує міжнародну

доставку автомобілів в Україну імпортуючи їх із США. У клієнта є кілька варіантів купівлі, з яких він може вибрати-купувати безпосередньо у дилера та приватної особи, або купувати на аукціоні.

Найпопулярнішими аукціонами нових і вживаних автомобілів у ходовому стані є аукціони Manheim і ADESA. Обидва аукціони мають численні локації в США і щорічно продають мільйони автомобілів. Також характеризуються популярністю в Україні аварійні автомобілі. Це автомобілі, які списано страховою компанією, а потім продають на аукціонах з продажу автомобілів, таких як Copart і IAAI. Аварійні автомобілі купляють і відправляють в Україну в пошкодженому стані, адже це суттєво знижує вартість транспортного засобу. Порівняльну характеристику ключових аукціонів у США наведено у табл. 1.

Схема імпорту транспортного засобу із США до України мала б виглядати так. Спочатку потрібно отримати *підтвердження ціни*. Перш ніж почати процес доставки, потрібно отримати підтвержену ціну на експорт від клієнта. Підтверджений тариф діє протягом 30 днів.

Далі йде *розрахунок цільових витрат*. У разі доставки автомобіля із США потрібно враховувати витрати до пункту призначення. Вони включають ввізні мита та податки, збори за завантаження / розвантаження та доставку. Оскільки витрати до пункту призначення відрізняються для кожного транспортного засобу та країни, фірмам доцільно зробити розрахунки витрат для ключових варіантів імпорту із США. У зв'язку із веденням військових дій на території України, ланцюги поставок зазнали трансформації. Фірмам необхідно знаходити оптимальні варіанти за параметрами «ціна», «термін доставки», «надійність поставки» тощо.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика аукціонів в США (Copart, Manheim, IAAI)
(сформовано на основі аналізу даних з джерел [3-8])

Назва аукціону	Ринкова пропозиція	Специфіка продаж
Copart	Найбільший аукціон з продажу пошкоджених автомобілів, які більше не можна використовувати в США. Крім автомобілів, Copart пропонує спецтехніку, мотоцикли, моторні човни, катери та інші транспортні засоби.	Предмети тут можна виставити на аукціон або відразу продати (з позначкою «Купити зараз»). В останньому випадку ціна є фіксованою і не може бути змінена
Manheim	Цей американський аукціон пропонує аварійні автомобілі, нові автомобілі та неушкоджені вживані транспортні засоби. Здебільшого це автомобілі, які вилучено з мінімальним пробігом і продаються за оптовою ціною.	Щоб мати змогу брати участь у торгах, потрібно бути власником спеціальної ліцензії, виданої урядовими установами США ліцензованим дилерам.
IAAI	На цій торговій платформі можна придбати аварійні автомобілі, автомобілі, які були ліквідовані в результаті дорожньо-транспортних пригод, вандалізму, стихійного лиха або ті, які повернуто після викрадення.	Технічний стан проданих транспортних засобів дуже різниться, це можуть бути автомобілі зі значними пошкодженнями, придбані на розбирання, і транспорт в найкращому стані, який можна легко і дешево відремонтувати.
Adesa	Аукціон представлений не лише у США, але й у Канаді. ADESA пропонує найбільший вибір автомобілів з малим пробігом для одного власника. Також знайдете на цій платформі продають мотоцикли, фургони, човни тощо.	На ресурсах аукціону надана повної історії про транспорт, що продається. Вартість придбаних авто нижча за Manheim. Брати участь в аукціоні можуть також тільки зареєстровані дилери, до яких висуваються високі вимоги.

Підготовка документів це наступний крок, який необхідно забезпечити на належному рівні. Щоб уникнути затримок з доставкою автомобіля із закордону, слід переконатися, що документація готова до експорту, зокрема, накладна на продаж; MSO/MCO; оригінальна назва; свідоцтво про право власності копія паспорта або листа EIN (якщо громадянин США); форма довіреності (POA); за необхідності нотаріально завірений рахунок купівлі-продажу, документи про звільнення від застав; інформацію про транспортний засіб та його характеристики, vin-код, вагу та габарити; назву вантажовідправника або інформацію про компанію в США, адресу, номер телефону, номер EIN/TAX ID/ або ідентифікаційний номер закордонного паспорта; повне найменування вантажоодержувача або інформацію про компанію, адреса у країні призначення, контактний номер.

Щоб експортувати транспортний засіб із США до України, експортеру потрібно принаймні за 72 години до перетину будь-якого кордону в США надіслати електронною поштою обов'язкову документацію.

Підготовка автомобіля до міжнародного відправлення. Щоб забрати автомобіль і доставити його до експортного центру в середньому необхідно від 1-го до 5 днів, залежно від місця розташування.

Також необхідно врахувати переміщення транспортного засобу на території США. Наземний транспорт використовується для перевезення транспортних засобів із поточного місця збору до виходу зі складу або порту виходу. Транспортні засоби перевозяться на платформах, відкритих причепах або закритих вантажівках. Все залежить від того, чому клієнт віддає перевагу і готовий оплатити, оскільки закриті вантажівки зазвичай мають вищу вартість. Усі вантажоперевізники пропонують наземне страхування на випадок певних інцидентів, а також додаткове страхування за додаткову плату.

Завантаження транспортного засобу для відправлення в Україну із США. Є два різні варіанти перевезення: можна помістити автомобіль в транспортний контейнер або доставку RORO (Rogo-on/roll-off).

Доставка RORO передбачає, що всі види колісних вантажів, таких як автомобілі, вантажівки, причепа тощо, перевозять на судно та з нього. Ці кораблі призначено для завантаження такого типу самохідних, буксированих або навантажувальних вантажів.

У разі контейнерного перевезення, водії завантажують автомобіль із поточного місцезнаходження на території США та доставлять його до виїзного складу. Щойно автомобіль прибуде, робляться фотографії стану транспортного засобу та завантажуються у профіль клієнта. Залежно від вибраного варіанту доставки, автомобіль буде завантажено консолідованим контейнером до іншого клієнта вантажоперевізника, або власним контейнером, зазвичай транспортні засоби завантажуються в контейнери 40-ка футові з 4 автомобілів. Необхідні додаткові запчастини, посилки та побутові товари можна доставити разом із автомобілем у транспортному контейнері. можна помістити предмети всередині самого транспортного засобу.

Страхування транспортного засобу. Існує два основних види страхування: Перший варіант – це страхування від усіх ризиків, яке покриває будь-які пошкодження під час доставки. Хоча це найбільш повний варіант, він також є найдорожчим; інший вибір – лише загальні втрати, у разі повної втрати товару, у разі катастроф на морі, пов'язані з величезними транспортними судами.

Сплата обов'язкових платежів у США. Коли транспортний засіб або контейнер, який експортується завантажуються на судно, потрібно заплатити експедитору всі місцеві збори, митні платежі, оплату за внутрішній транспорт, морський фрахт і оформлення документації, щоб отримати видачу вантажу. Так само, на аукціонах може стягуватися додаткова плата за зберігання, якщо транспортний засіб не буде забрано вчасно.

Розмитнення автомобіля в Україні. Вартість митного оформлення залежить від багатьох чинників: рік випуску автомобіля; тип та об'єм двигуна; вартість автомобіля на аукціоні, характер угоди. Ці параметри враховуються у розрахунок ввізного мита, акцизу, ПДВ, внесків до Пенсійного фонду.

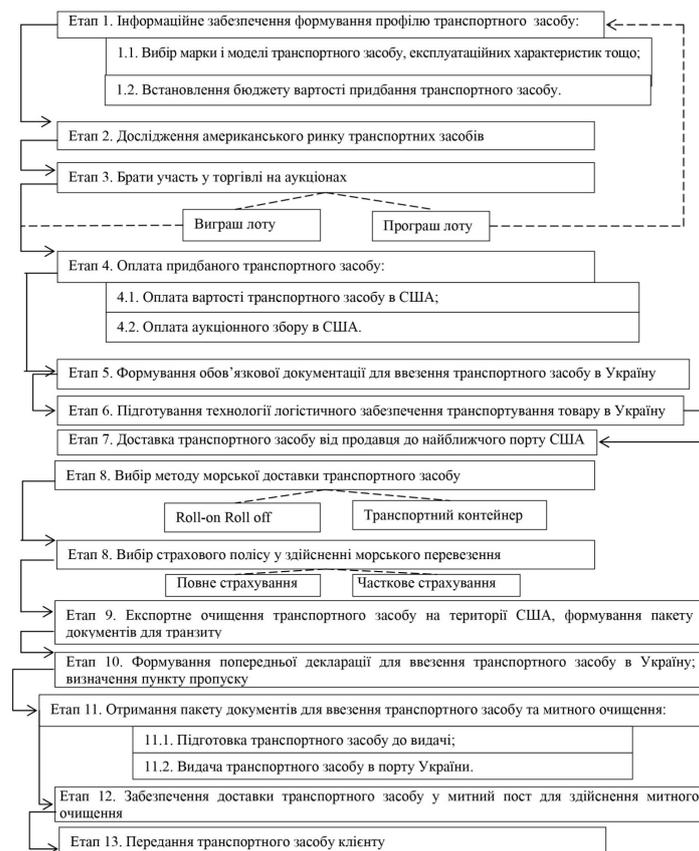

Рис. 1. Деталізована модель імпорту транспортних засобів із США (сформовано авторами на основі аналізу даних з джерел [1, 3-8])

Переобладнання та сертифікація. Сертифікація автомобіля є обов'язковою процедурою для реєстрації в Україні. Це відбувається за першої реєстрації. Але перед цим виникає необхідність переобладнання автомобіля відповідно до європейських екологічних стандартів, систем безпеки стосовно освітлення та гальмівних систем. Для цього потрібно: замінити основну оптику з жовтої на білу; замінити задні поворотниками з червоних на жовті або помаранчеві; установити бічні поворотники: повторювачі поворотів повинні бути присутніми в бічних дзеркалах і на передньому крилі; налаштувати приладову панель та перепрограмувати бортовий комп'ютер, перехід на вимірювання у системі Сі; зняти тонуючу частину: вона не повинна бути на лобовому склі і передній стороні; встановити задню протитуманну фару. Після переобладнання автомобіль підлягає сертифікації та реєстрації в Україні.

Для оптимізації механізму імпортування транспортних засобів з США до України, потрібно вдосконалити ланцюг постачання, який повинний охоплювати: інформаційне забезпечення і дослідження профілів транспортних засобів на американському ринку; участь у торгівлі на аукціонах і придбання автотранспорту; формування обов'язкової документації для ввезення автотранспорту; розроблення технології логістичного забезпечення автотранспорту; механізм транспортування і митне очищення автотранспорту.

Деталізовану модель імпорту за митного оформлення транспортних засобів із США подано на рис. 1.

Як видно з рис. 1, модель постачання за митного оформлення транспортних засобів з США повинний охоплювати усі етапи створення матеріальної цінності

для клієнта: від моменту пошуку автотранспорту на території США до сервісного обслуговування транспортного засобу на території України. А саме:

- інформаційне забезпечення має слугувати для формування профілю транспортного засобу, окреслення репрезентативних експлуатаційних характеристик, формування бюджету для придбання транспортного засобу;

- для того щоб придбати відповідний транспортний засіб в США, необхідно спершу дослідити автомобільний ринок США, щоб знайти відповідний автомобіль та взяти участь у торгах на аукціоні, у разі виграшу якого здійснюється оплата за автомобіль і перехід права власності;

- підготування технології логістичного забезпечення передбачає формування документації для імпорту транспортного засобу з США в Україну, підготовки автомобіля до міжнародного відправлення, процедури наземного і морського транспортування, завантаження / розвантаження, страхування автотранспорту. Вирізняють два метода та варіанти доставки автомобіля в Україну зі Сполучених Штатів Америки:

1. *Roll-on Roll off* – спеціально розроблені RoRo кораблі. Використовуючи власні вбудовані навантажувальні рампи, транспортні засоби просто під'їжджають у порт відправлення («викочуються на судно») і з'їжджають («скочуються з судна») після прибуття у пункт призначення. Стосується доставки транспортних засобів, автомобілів, позашляховиків, седанів, вантажівок, автобусів, човнів та важкої техніки; транспортні засоби повинні їздити, деякі порти пропонують послуги без ходових та вилкових підйомників для аварійних транспортних засобів; може поміс-

титися в транспортні засоби великого розміру, які не поміщаються в контейнері.

2. *Транспортний контейнер* – це послуга, спеціально розроблена для забезпечення безпеки транспортного засобу під час транспортного процесу, за рахунок прив'язування та закріплення автомобіля на підлозі транспортного контейнера під час завантаження транспортного засобу. Є опція консолідації та спільного контейнера, можливість доставки для завантаження від 1 до 4 автомобілів і деталей в контейнері. Автомобіль не зобов'язаний їздити, цей спосіб доставки підходить для доставки аварійних транспортних засобів.

– для ввезення іноземного транспортного засобу на територію України потрібно пройти процедуру митного очищення автотранспорту, подання митних дек-

ларацій, сплати обов'язкових експортних та імпорتنних платежів. Після виконання усіх обов'язкових логістичних і митних формальностей транспортний засіб передається клієнту.

ВИСНОВКИ

Використання цієї моделі низкою підприємств, що починають імпортувати транспортні засоби із США, або планують здійснювати імпорт, а також тими, що мають проблеми на певних етапах імпорту, дозволить врахувати всі нюанси цього процесу та уникнути помилок. Деталізована модель імпорту враховує не лише вибір транспортного засобу на аукціонах, але і транспортування, страхування, перевезення та митне очищення.

Список використаних джерел

1. Український авторинк: історія проблем та як їх розв'язати. *Інститут досліджень авторинку. Аналітика та прогнозування*. URL: <https://eauto.org.ua/news/130-ukrajinskiy-avtorinok-istoriya-problem-ta-yak-jih-rozv-yazati>
2. Trade Map – Trade statistics for international business development. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx>
3. Як купити авто зі США. *finance.ua*. URL: <https://finance.ua/ua/saving/kak-kupit-avto-iz-ssha>
4. Автоаукціони США: топ-5 аукціонів Америки. URL: <https://varta.ua/news/avtoaukcioni-ssha-top-5-aukcioni-ameriki-2.html>
5. Copart. URL: <https://www.copart.com/>
6. Manheim. URL: <https://publish.manheim.com>
7. IAAI. URL: <https://www.iaai.com/>
8. Adesa. URL: https://www.adesa.ca/?_ga=2.87851736.1102461879.1668081587-598371773.1668081587

References

1. Ukrainian car market: history of problems and how to solve them. *Institute of Car Market Research. Analytics and forecasting*. URL: <https://eauto.org.ua/news/130-ukrajinskiy-avtorinok-istoriya-problem-ta-yak-jih-rozv-yazati> (in Ukrainian).
2. Trade Map – Trade statistics for international business development. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx>
3. How to buy a car from the USA. *finance.ua*. URL: <https://finance.ua/ua/saving/kak-kupit-avto-iz-ssha> (in Ukrainian).
4. Auto auctions in the USA: top 5 auctions in America. URL: <https://varta.ua/news/avtoaukcioni-ssha-top-5-aukcioni-ameriki-2.html> (in Ukrainian).
5. Copart. URL: <https://www.copart.com/>
6. Manheim. URL: <https://publish.manheim.com>
7. IAAI. URL: <https://www.iaai.com/>
8. Adesa. URL: https://www.adesa.ca/?_ga=2.87851736.1102461879.1668081587-598371773.1668081587

Liubov HANAS

PhD in Economics, Associate Professor of department, Lviv Polytechnic National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7098-9772>
e-mail: liubov.m.hanas@lpnu.ua

Andrii TODOSHCHUK

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9406-4846>
e-mail: a.todoschuk@gmail.com

Olha KHOMIK

manager, EMS JAROSLAW SULEK
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8968-1214>
e-mail: olhakhomik@gmail.com

PECULIARITIES OF IMPORTING VEHICLES FROM THE USA

Introduction. In recent years, there is a tendency of growth in imports of vehicles. This situation is due to the formation of demand in the domestic market. Domestic enterprises are unable to meet this demand. The structure of imports is dominated by imports from EU countries (67.61%), but other markets such as the USA and countries of America (27.72%), North Korea (2.29%) and other countries are gaining new momentum. Imports of vehicles from the USA, Canada, Georgia and North Korea have now undergone certain logistical changes, because a large number of seaports are under occupation. This situation has caused a change in the route through the ports of the EU countries. Nevertheless, the prospects for expanding imports of vehicles from the USA are significant, because this market is represented by newer models, a wide range and nomenclature, cheaper segment, the availability of purchase due to the presence of a number of online auctions.

The purpose of the paper is to form a detailed model of vehicle imports from the USA. The following methods were used in writing the paper: analysis, comparison, explanation, theoretical generalization, grouping, etc.

Results. The paper analyzes the features of vehicle imports from the USA, presents the characteristics of the largest auctions representing used, damaged and new vehicles, describes how to participate in auctions, gives the structure of vehicle imports for 2021, identifies the prospects for vehicle imports.

Also, in the publication there is a detailed model of import of vehicles from the USA, which provides a step-by-step description of import from the moment of searching at the auction to the moment of customs clearance in Ukraine, considering specifics of loading, delivery to the port of departure, choice of logistic method of sea transportation, insurance method, making changes in the supply chain by building new routes through the EU countries and customs clearance.

Conclusions. The use of this model by a number of companies starting to import vehicles from the USA or planning to import, as well as having problems at certain stages of the import process, will allow to take into account all the nuances of this process and avoid mistakes. A detailed import model takes into account not only the selection of vehicles at auctions, but also transportation, insurance, shipping, and customs clearance.

Keywords: auction, model, import, vehicles, customs clearance, supply chain, insurance, transportation

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(3\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(3).3)
УДК 336.77

Алла Григорівна ІВАЩЕНКО

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>
e-mail: algriv3@gmail.com

Віка Олегівна ІВАНЕНКО

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7876-9958>
e-mail: ivanenkovika184@gmail.com

Артем Євгенович ПРИХОДЬКО

студент, Національний університет "Одеська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-0137>
e-mail: prihodkoartem@gmail.com

ОГЛЯД БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто особливості діяльності банківського сектору України та функціонування вітчизняних банків в умовах воєнного стану. Визначено зміни, що відбулися у структурі банківського сектора та банківській інфраструктурі під час воєнного стану. Досліджено ключові тенденції банківського ринку в період війни. Зосереджено увагу на питаннях управління кредитними ризиками банків в умовах стресу і невизначеності, спричинених війною та їх здатності нормалізувати свої фінансові показники в осяжній перспективі та провести стабілізаційні заходи. Визначено ключові принципи та інструменти фінансової підтримки банків регулятором. Тобто, окреслено основні елементи політики регуляторних послаблень НБУ стосовно діяльності вітчизняних банків в умовах воєнного часу.

Ключові слова: активи, фондування, кредитний ризик, кредитний портфель, непрацюючі кредити, NPL, облікова ставка, резерви, операційна прибутковість, політика регуляторного послаблення НБУ

ВСТУП

Повномасштабний напад росії на Україну спровокував зростання внутрішніх та зовнішніх ризиків, як для економіки країни в цілому, так і для фінансового сектору, зокрема. Це стало ключовим викликом для нашої держави, адже саме стабільна робота фінансової системи забезпечує необхідний ресурс для перемоги.

Важливим складовим елементом фінансового сектору виступає вітчизняна банківська система, яка з початком воєнних дій на території України зазнала значних потрясінь та функціонує у режимі стресу та невизначеності. Водночас банки продовжують свою діяльність, намагаючись виконувати всі свої зобов'язання та дотримуватися нормативів, встановлених Національним банком України (НБУ). Проте очевидним є те, що в банківському секторі відбуваються певні трансформації. Банківська система вимушена оперативним підлаштуванням до функціонування в умовах воєнного стану, виступаючи надійною опорою фінансової оборони України [5].

Така стійкість має вагомий підґрунтя і є результатом великої «домашньої роботи» банків. Щорічне стрестестування та вимоги до покриття операційного ризику капіталом підготували сектор до протистояння навіть таким суттєвим загрозам, як війна. Банки підійшли до кризи операційно стійкими та ефективними зі значним запасом капіталу та ліквідності, із завчасно розробленими планами дій на випадок несприятливих подій та з високим рівнем довіри клієнтів. Побоювання стосовно панічних відпливів коштів не реалізувалися, навпаки – станом на 1 липня 2022 р. порівняно з початком війни гривневі вклади громадян зросли на

понад 20 % [1].

Банки досить успішно впоралися з викликами стосовно операційної діяльності, які виникли в перші місяці повномасштабної війни. Загалом у країні зараз працюють понад 85 % відділень великих банків порівняно з 55 % на початок березня. Робота відділень відновлюється за умови, що життю та здоров'ю клієнтів і працівників нічого не загрожує. Підтримуються усі критичні процеси, дані збережено. Ковідна криза забезпечила налагодження роботи в дистанційному режимі. Багато функцій банки змогли легко перевести в цифрову площину. Ще в перші дні війни НБУ нормативно врегулював процес використання хмарних сервісів банками та процесинговими центрами. Тож зараз банківська система перебуває на достатньо високому рівні цифровізації.

Банківський сектор залишається операційно прибутковим, незважаючи на нижчі, внаслідок воєнних дій, темпи зростання операційних доходів. Саме необхідність формувати значні резерви під очікувані збитки зумовила збиток банківського сектору, попри його операційну прибутковість.

Наразі найбільшу загрозу для банків становить реалізація кредитного ризику, внаслідок якого очікується втрата щонайменше 20 % кредитного портфеля.

Банки поступово почали визнавати погіршення якості кредитів та збільшення обсягів непрацюючих кредитів, спричинених війною – фізичне знищення підприємств і житла, зниження платоспроможності громадян через зменшення зарплат або втрату роботи.

Розуміючи, що глибока криза, спричинена війною, матиме далекосяжні наслідки, НБУ уважно стежить за ризиками банківського сектору та дотримується політики регуляторних послаблень, щоб допомогти бан-

кам пройти через кризу. Так, з кінця липня 2022 р. знижено ваги ризику за незабезпеченими споживчими кредитами зі 150 % до 100 %, що дасть змогу банкам використати накопичений запас капіталу на покриття кредитних втрат [1].

Загалом більшість банків України мають достатній капітал, щоб покрити втрати від кредитного ризику та достатній рівень операційної прибутковості, щоб відновити капітал після проходження глибокої фази поточної кризи. Станом на 1 липня 2022 р. значення нормативу достатності регулятивного капіталу (Н2) становить 17,16 % за нормативного значення 10 %, нормативу достатності основного капіталу (Н3) – 11,4 % за нормативного значення 7 %.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять законодавчі і нормативно-правові акти, що визначають напрями та особливості підтримання ліквідності банківського сектору України у період дії воєнного стану, офіційні матеріали НБУ, офіційна звітність банків України, наукові праці вітчизняних фахівців з питань особливості діяльності та функціонування вітчизняної банківської системи в умовах війни, періодичні видання тощо.

У написанні статті використано загальноприйняті наукові методи дослідження, а саме: *структурно-логічний* (у побудові структури роботи); *абстрактно-логічний* (в аналізі наукової літератури, теоретичного узагальнення, формування висновків); *декомпозиції* (для розкриття мети дослідження і постановки завдань); *системного підходу* (для обґрунтування висновків і пропозицій з мінімізації ризиків фінансового сектору України в умовах воєнного стану); *фінансово-економічний аналіз* (в оцінці основних показників діяльності банківського сектору) *метод порівняльного аналізу* (для оцінювання кредитної діяльності банків України на ринку банківських послуг); *метод групування та узагальнення економічних показників* (для дослідження динаміки кредитного портфеля банків); *табличний метод* (для подання результатів дослідження).

МЕТА статті – дослідження функціонування банківського сектору України та вітчизняних банків в умовах воєнного стану.

РЕЗУЛЬТАТИ

Глибока економічна та фінансова кризи, обумовлені повномасштабною війною росії проти України, матимуть суттєві негативні та довготривалі наслідки для фінансового сектору. Проте вітчизняні банки успішно протистоять викликам війни завдяки значному запасу міцності, своєчасній реакції НБУ та рокам спільної роботи над реформою банківського сектору.

Зважаючи на очікуваний масштаб реалізації фінансових ризиків та втрати банками капіталу, НБУ тимчасово перейшов до політики регуляторного послаблення. НБУ не буде застосовувати заходи впливу, якщо фінустанови порушуватимуть вимоги до достатності банківського капіталу через негативні наслідки війни. Водночас НБУ вимагатиме прозорого та достовірного відображення фінансового стану банків та небанківських фінансових установ. Це дасть змогу впровадити реалістичний графік відновлення фінансового

сектору після перемоги у війні [4].

НБУ спонукає банки оцінювати кредитні збитки своєчасно, повною мірою відображати вплив негативних подій на якість активів і за можливості робити виважені реструктуризації, які сприятимуть нормалізації боргового навантаження позичальників та підвищать стійкість банківського сектору.

Внаслідок війни очікується падіння ВВП більш як на третину та суттєве прискорення інфляції. Щоб уникнути неконтрольованої девальвації гривні та відпливів капіталу із країни, НБУ тимчасово зафіксував обмінний курс та запровадив валютні обмеження, підтримуючи валютний ринок валютними інтервенціями.

На сьогодні доступ України до світових фінансових ринків закритий. Фінансування потреб бюджету та поповнення міжнародних валютних резервів НБУ можливі здебільшого завдяки масштабній фінансовій підтримці країн-партнерів.

Водночас закриття зовнішніх боргових ринків не є проблемою для вітчизняних банків, які переважно фондуються всередині країни і не залежать від зовнішніх запозичень.

Падіння економічної активності матиме тривалий негативний вплив на доходи бізнесу та населення, а отже, й на якість кредитного портфеля вітчизняних банків. Це також призведе до зменшення попиту на послуги фінансового сектору.

Станом на 1 липня 2022 р. у банківському секторі України працювало 68 платоспроможних банків, з яких 44 були прибутковими та 24 – збитковими.

Основні показники банківського сектору України (за платоспроможними банками на кожну звітну дату) станом на 1 липня 2022 р. подано у табл. 1.

Рейтинг стійкості банків України на 1 липня 2022 р. подано у табл. 2.

Це щоквартальна оцінка діяльності банків на підставі інформації з офіційних та відкритих джерел. До рейтингу включено банки з портфелями роздрібних депозитів від 1 млрд грн.

Банки отримують бал від 1 до 5 залежно від показників, що характеризують їх стресостійкість та лояльність вкладників: враховується якість активів, ліквідність, можливість зовнішньої підтримки, приріст внесків, платіжна репутація тощо.

Вітчизняні банки виявилися операційно стійкими до викликів, спричинених війною, вони щодня майже безперерійно надавали послуги клієнтам у тих регіонах, де це було безпечно для працівників та клієнтів.

Найбільше скорочення мережі структурних підрозділів банків спостерігалось в районах активних бойових дій: Харківській, Запорізькій, Донецькій та Херсонській областях. Але вже з середини червня працювало близько 85 % банківських відділень країни порівняно з 55 % на початок березня.

Платіжна інфраструктура банківської системи України сильно постраждала через війну, зокрема майже на чверть скоротилася мережа POS-терміналів. Найбільше втрат зазнав ПриватБанк, проте вже в червні він відновлював мережу. Цю тенденцію підтримали і приватні банки – у червні кількість терміналів зросла. Натомість іноземні та державні банки надалі скорочують свою платіжну інфраструктуру.

Таблиця 1 – Основні показники банківського сектору України
(за платоспроможними банками на кожну звітну дату) [2]

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	I.22	II.22
Кількість діючих банків	145	117	96	82	77	75	73	71	69	68
Загальні балансові показники (млрд грн)										
Загальні активи	1 477	1 571	1 737	1 840	1 911	1 982	2 206	2 358	2 253	2 328
зокрема в іноземній валюті	667	800	788	755	779	718	746	679	618	648
Чисті активи	1 290	1 254	1 256	507 1 334	1 360	1 493	1 823	2 054	1 970	2 015
зокрема в іноземній валюті	565	582	519	507	495	492	585	584	554	575
Валові кредити суб'єктам господарювання (включно з небанківськими фінустановами)	820	831	847	864	919	822	749	796	793	794
зокрема в іноземній валюті	400	492	437	423	460	381	332	292	273	250
Чисті кредити суб'єктам господарювання (включно з небанківськими фінустановами)	710	614	477	451	472	415	432	540	567	548
Валові кредити фізичним особам	208	176	157	171	197	207	200	243	250	236
зокрема в іноземній валюті	101	97	83	68	61	38	31	21	20	18
Чисті кредити фізичним особам	144	96	76	92	114	143	149	200	201	178
Кошти суб'єктів господарювання (включно з небанківськими фінустановами)	283	349	413	427	430	525	681	800	713	763
зокрема в іноземній валюті	114	141	177	163	150	191	233	233	223	254
Кошти фізичних осіб (включно з ощадними сертифікатами)	403	402	437	478	508	552	682	727	768	787
зокрема в іноземній валюті	214	215	239	244	241	238	285	270	263	252
Фінансові результати (млрд грн)										
Чисті процентні доходи	52,2	39,1	44,2	53,0	73,0	78,9	84,8	117,6	32,7	33,8
Чисті комісійні доходи	23,1	22,6	24,2	27,5	37,8	44,0	46,5	58,0	10,8	10,1
Відрахування в резерви	84,4	114,5	198,3	49,2	23,8	10,7	31,0	3,4	21,6	36,3
Чистий прибуток/збиток	-33,1	-66,6	-159,4	-26,5	22,3	58,4	39,7	77,4	-0,2	-4,5

Таблиця 2 – Рейтинг стійкості та фінансові показники діяльності банків України на 1 липня 2022 р. [3]

№	Банк	Загальний рейтинг	Стресо-стійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків	Місце у рейтингу стосовно депозитів фізосіб	Об'єм кредитного портфелю, млн грн	Резерви під кредитні ризики, млн грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Райффайзен Банк	4,05	3,8	4,3	4,26	3,0	68268,0	-3939,0
2	УкрСиб Банк	3,9	3,7	3,9	4,26	7,0	24123,0	-2176,0
3	КредіАгріколь Банк	3,83	3,8	3,7	4,19	11,0	32353,0	-3254,0
4	Приват Банк	3,81	3,3	4,1	4,33	1,0	78018,0	-180847,0
5	ОТП Банк	3,62	3,7	3,3	4,04	10,0	36194,0	-6767,0
6	Кредобанк	3,61	3,6	3,6	3,67	12,0	15586,0	-1424,0
7	Укрексімбанк	3,56	3,3	3,8	3,81	8,0	78791,0	-22533,0
8	Прокредіт Банк	3,41	3,2	3,5	3,67	16,0	22863,0	-2117,0
9	Ощадбанк	3,35	2,4	4,2	4,04	2,0	77625,0	-16935,0
10	Укргазбанк	3,28	3,0	3,4	3,81	9,0	66225,0	-10068,0
11	Правекс Банк	3,27	3,2	3,3	3,37	20,0	4377,0	-65,0
12	Таскомбанк	3,27	2,9	3,9	3,07	14,0	15553,0	-1782,0
13	Універсал Банк	3,22	2,9	3,5	3,37	5,0	21598,0	-5646,0
14	Південний	3,18	3,3	3,3	2,63	13,0	19213,0	-2219,0
15	ПУМБ	3,17	2,8	3,4	3,59	6,0	51242,0	-9514,0
16	А-Банк	2,88	2,6	3,5	2,33	15,0	8181,0	-3121,0
17	МТБ Банк	2,87	2,6	3,6	2,26	21,0	4755,0	-428,0
18	АльфаБанк	2,84	2,56	3,2	2,85	4,0	52738,0	-14296,0

Продовження табл. 2

№	Активи, млн грн	Ліквідні кошти, млн грн	Власний капітал, млн грн	Уставний капітал, млн грн	Загальний об'єм вкладень, млн грн	Депозити фізосіб, млн грн	Зобов'язання, млн грн	Чистий прибуток / збиток, млн грн	Кошти інших банків, млн грн
1	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	143498,0	13658,0	16124,0	6155,0	120778,0	47880,0	127374,0	628,0	422,0
2	88846,0	5624,0	10270,0	5069,0	75915,0	31747,0	78576,0	724,0	0,0
3	60860,0	3315,0	6148,0	1223,0	52063,0	12807,0	54712,0	31,0	6,0
4	474220,0	29515,0	71463,0	206060,0	382626,0	278143,0	402757,0	6284,0	6,0
5	73162,0	3665,0	10188,0	6186,0	61132,0	21827,0	62973,0	-783,0	0,0
6	32354,0	1925,0	4025,0	2249,0	25759,0	10291,0	28329,0	58,0	1529,0
7	205295,0	5528,0	10022,0	45570,0	142316,0	27164,0	195273,0	-2537,0	1796,0
8	31478,0	994,0	3104,0	1572,0	21067,0	8470,0	28374,0	-907,0	466,0
9	228840,0	228840,0	17407,0	49473,0	196332,0	134972,0	211432,0	-4043,0	2166,0
10	128259,0	9577,0	8293,0	13319,0	99601,0	25234,0	119966,0	-3199,0	4713,0
11	8784,0	507,0	1396,0	979,0	6722,0	2671,0	7388,0	-80,0	4,0
12	28494,0	1287,0	3153,0	1960,0	22043,0	9254,0	25341,0	13,0	477,0
13	58358,0	2493,0	6926,0	4203,0	48480,0	37147,0	51433,0	250,0	498,0
14	34096,0	2988,0	4104,0	2048,0	23936,0	10038,0	29992,0	310,0	653,0
15	100218,0	3982,0	12640,0	4781,0	77485,0	35612,0	87578,0	219,0	1625,0
16	14191,0	961,0	2202,0	1055,0	11323,0	9194,0	11989,0	6,0	90,0
17	10891,0	475,0	981,0	635,0	7405,0	2658,0	9910,0	0,0	0,0
18	89304,0	5341,0	10689,0	28726,0	65428,0	42563,0	78614,0	-2349,0	193,0

За звітний період найвищими темпами зростали чисті активи державних банків України – їхня частка у чистих активах банківської системи зросла на 2,2 % за II квартал 2022 р., до 50,1 %. Відповідно це свідчить про зростання концентрації сектору.

Обсяги загальних активів у II кв. 2022 р. зросли на 1,6 %: збільшилися активи державних банків та зменшилися приватних.

Частка державних банків у чистих активах та депозитах населення зростала через активнішу участь у державних програмах та через значні надходження коштів (зокрема на рахунки військовослужбовців): у чистих активах на 2,2 в.п. (до 50,1 %), а в депозитах населення – на 3,4 в.п. (до 59,3 %).

Найпомітніше ринкову частку наростили державні банки, зокрема через концентрацію коштів фізичних осіб.

Загалом чисті активи платоспроможних банків зросли за квартал на 3,3 %. Переважно зростали обсяги коштів на рахунках в інших банках та депозитних сертифікатів НБУ. Динаміка корпоративного кредитного портфеля була нерівномірною: чисті гривневі кредити суб'єктам господарювання за квартал зросли на 5,3 %, а валютні знизилися на 7,2 % у доларовому еквіваленті. Зростання гривневого кредитування відбувалося тільки за рахунок державних банків – близько +30 % за квартал, в інших групах фінустанов спостерігалось скорочення чистого портфеля. У річному обчисленні чистий корпоративний кредитний портфель зріс на 27,6 % у гривні та на 1,8 % в іноземній валюті (у доларовому еквіваленті). Найактив-

ніше залучали позики приватні корпорації на посівну.

Чистий роздрібний кредитний портфель скоротився за II кв. 2022 р. на 11,1 % рівномірно за всіма групами банків як за рахунок зменшення обсягів кредитування, так і через зростання резервів. На час воєнного стану позики надавалися лише на поточні потреби клієнтів, натомість в іпотечному сегменті та на купівлю авто кредитування майже не здійснювалося.

Обсяг непрацюючих кредитів вперше за тривалий час почав зростати. У червні фінустанови почали поступово визнавати кредити непрацюючими через погіршення їхньої якості, спричинене бойовими діями. Загалом за квартал питома вага непрацюючих кредитів підвищилася на 2,6 в.п. до 29,7 %. Передусім зросла частка корпоративних непрацюючих кредитів – на 3,7 %.

На сьогодні банківське кредитування продовжується з урахуванням реалій воєнного часу. Кредитний попит населення та бізнесу під час війни значно послабився, як і прагнення банків до надання нових позик. Зростає лише гривневе корпоративне кредитування. Це зростання переважно забезпечено програмами державної підтримки. Слабкий фінансовий стан бізнесу та населення стримуватиме активне банківське кредитування і в післявоєнний період, тож урядові програми часткової компенсації процентної ставки та часткового гарантування кредитів мають зберегтися. Відновлення сегменту незабезпеченого споживчого кредитування відбудеться швидше, але темпи будуть дуже далекі від довоєнного рівня. Іпотечне кредиту-

вання на певний час буде повністю призупинено. Для його відновлення також варто скористатися програмами підтримки.

Зобов'язання платоспроможних банків за II кв. 2022 р. зросли на 2,8 % та перевищили показники кінця 2021 р. Збільшувалися кошти фізичних осіб, бізнесу та бюджету, які й надалі залишаються головним джерелом фіндування вітчизняних банків. Наприкінці червня 2022 р. їхня частка в зобов'язаннях становила 88,1 %. Частка коштів, що залучено від НБУ, скоротилася до річного мінімуму 4,8 % завдяки поступовому погашенню банками кредитів рефінансування. Валовий зовнішній борг банків також знизився.

Незважаючи на те, що банки отримали значні збитки від спричинених війною подій операційного ризику, все ж таки банківський сектор працював стабільно, довіра вкладників збереглася.

Так, обсяги гривневих коштів фізичних осіб зросли на 6,4 % за квартал 2022 р. та на 25,8 % порівняно з 2021 р. Приріст забезпечили кошти на вимогу, тоді як строкові кошти у гривні знизилися на 3 % за квартал. Збільшення гривневих вкладів фізосіб забезпечили державні банки з темпами зростання 13,2 % за квартал. Валютні кошти фізичних осіб за квартал знизилися на 3,5 % (в еквіваленті дол. США).

Кошти суб'єктів господарювання в національній валюті за II кв. 2022 р. зросли на 4,3 % в усіх групах банків. Нарощування коштів спостерігалось передусім на початку кварталу, потім ця тенденція зупинилася, а у червні навіть відбулося їхнє незначне скорочення. Обсяг валютних коштів бізнесу у доларовому еквіваленті за квартал відчутно зріс – на 14,4 %, відновившись до рівня, що спостерігався перед повномасштабною агресією росії. За II кв. 2022 р. загальний рівень доларизації суттєво не змінився. Частка валютних депозитів бізнесу незначно зросла, натомість питома вага валютних коштів фізосіб скоротилася.

Отже, ліквідність банківського сектору зараз не викликає занепокоєнь, та залишається на достатньо високому рівні попри війну. Проте банки мають зберегти консервативні підходи й припускати, що ризик ліквідності все ще може реалізуватися.

Різке підняття НБУ у червні облікової ставки до 25 % річних для приборкання інфляції та підвищення привабливості гривневих інструментів порівняно з іноземною валютою спонукає банки підняти ставки за депозитами, аби збільшити привабливість гривневих заощаджень та посилити стійкість банківського фіндування.

Насамперед зросли ставки за тримісячними депозитами у гривні – в середньому на 0,7 в.п. до 8,1 % річних. Попит на них через був вищим, ніж на вклади на довший строк. Спред між ставками за тримісячними та річними депозитами скоротився з 1,4 в.п. до 0,4 в.п.

Відпливи коштів бізнесу у червні 2022 р. спонукали банки підвищити ставки і за корпоративними коштами.

Через суттєве збільшення кредитного ризику вартість гривневих позик суб'єктам господарювання теж зростала – в середньому до 17,9 % річних. Більшою мірою подорожчання торкнулося великих підприємств та компаній під іноземним контролем. Натомість в умовах низького попиту та оголошених кредитних ка-

нікул середні ставки за позиками населенню знизилися до 20,7 % річних.

Очікується й зростання дохідності ОВДП. У такому разі виникне стійкий ринковий попит на боргові папери Уряду, що зменшить потребу в фінансуванні дефіциту бюджету за рахунок емісії.

Банківський сектор залишався операційно прибутковим, попри воєнні дії, зокрема завдяки зростання чистого процентного доходу від вкладень у депозитні сертифікати НБУ, чистого комісійного доходу від операцій з купівлі-продажу валюти, та завдяки скорочення витрат на заробітну плату персоналу впродовж квітня-травня 2022 р.

Зростання доходу та економія витрат дали змогу переважній більшості банків зберегти операційну прибутковість. Так, сукупне співвідношення операційних витрат і операційного доходу у II кв. 2022 р. становило 37,8 % проти 49,9 % у відповідному періоді 2021 р.

Однак суттєві відрахування до резервів (понад 36,3 млрд грн) під очікувані кредитні втрати від наслідків війни призвели до того, що у II кв. 2022 р. вперше за 5 років банківський сектор України став збитковим, отримавши 4,5 млрд грн збитків. Збитковими були 24 установи із 68. До числа збиткових банків потрапили три державних банки: Укресімбанк – збиток 2,5 млрд грн, Ошадбанк – збиток 4 млрд грн, Укргазбанк – збиток 3,2 млрд грн, тоді як ПриватБанк згенерував майже половину прибутку прибуткових банків – 6,3 млрд грн (табл. 2).

Надалі збитки банків від кредитного ризику зростатимуть: за очікуваннями НБУ, банки внаслідок кризи втратять щонайменше 20 % свого кредитного портфелю. Банки використовуватимуть капітал, аби покрити ці збитки. Запас капіталу перед початком повномасштабної війни значно перевищував мінімально необхідні рівні, тож банки мають високий запас міцності. До того ж, багато великих банків збережуть операційну ефективність та зможуть після війни поповнити капітал за рахунок отриманого прибутку.

Щоб частково вивільнити капітал банків у поточному періоді, НБУ знижує ваги ризику за незабезпеченими споживчими кредитами зі 150 % до 100 %. Підвищені ваги ризику – це контрциклічний інструмент, який спонукає банки проводити виваженішу кредитну політику та сформувати більший запас капіталу, що тепер може бути використано під час кризи.

Продовження війни загострює більшість ризиків, найбільший з яких – кредитний ризик – вже реалізується і втрати від нього зростатимуть надалі [6]. Фінустанови поступово визнають кредитні збитки та відображають вплив негативних подій (втрата доходів, руйнування заставного майна, погіршення платоспроможності позичальників тощо) на якість активів. З липня 2022 р. НБУ поновив вимоги до оцінювання кредитного ризику і, зокрема, до розрахунку кількості днів прострочення кредитів.

Обмежений попит на кредити, особливо з боку домогосподарств, погіршення якості портфелю та збільшення відрахувань у резерви підвищують ризики прибутковості. Банкам потрібно пристосувати свої бізнес-моделі до поточних умов та зберегти операційну прибутковість.

Після стабілізації макроумов НБУ здійснить оці-

нювання якості активів, встановить необхідний рівень капіталу для установ та проаналізує їхню здатність нормалізувати фінансові показники в осяжній перспективі. З огляду на результати оцінки стійкості буде визначено достатній строк для відновлення банками капіталу [4].

ВИСНОВКИ

У II кв. 2022 р. банківський сектор за підтримки НБУ адаптувався до роботи в умовах воєнного стану. Робота відділень банків у звільнених та вільних регіонах відновилася майже в повному обсязі.

Обсяг коштів клієнтів у банках далі зростає, передусім гривневих коштів населення та вкладів бізнесу в іноземній валюті, завдяки чому рівень ліквідності залишався високим, попри війну.

Цей період позначився зростанням ставок за гривневими депозитами.

Чисті активи наблизилися до довоєнного рівня передусім за рахунок коштів в інших банках та вкладень у депозитні сертифікати НБУ.

Кредитний портфель зростає через корпоративне кредитування насамперед державними банками, переважно за підтримки державних програм.

Попит домогосподарств на позики в умовах воєнного часу і далі скорочувався.

Банки розпочали визнання непрацюючих кредитів корпоративного сегмента, водночас у роздрібному сегменті зростає рівень покриття працюючого портфеля резервами.

Формування резервів зумовило збитки банківського сектору, який проте залишався операційно прибутковим.

Кредитний ризик надалі залишається ключовим для фінансових установ, його реалізація призведе до зниження їхнього капіталу і втрати від нього зростатимуть надалі.

Під час воєнного стану НБУ не застосовуватиме до банків санкцій за порушення вимог до капіталу та ліквідності, а після його завершення надасть достатній час для нормалізації фінансових показників.

Мета стабілізаційних заходів НБУ – відновлення банківського сектору України від наслідків війни.

Список використаних джерел

1. Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану: Постанова НБУ №22 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-22#Text>
2. Офіційний сайт Національного банку України. Огляд банківського сектору, серпень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=4
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyini-povidomlennya-vid-natsionalnogo-banku-onovlyuyetsya>
4. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки», липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>
5. Erkes O., Klyta O., Sunduk T. Bankiv'ska sistema Ukrainy v umovakh viyny. *Науковий журнал «Scientia Fructuosa»*. 2022. № 4(144). С. 122-133. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/issue/view/164/192>
6. Городецька Т.Б., Зайченко К.С., Івашченко А.Г. Методичні підходи до зниження кредитного ризику. *Економіка. Фінанси. Право*. Київ, 2021. № 11/1. С. 16-20.

References

1. Resolution of the NBU from 24.02.2022. № 22. On the peculiarities of maintaining the liquidity of banks during martial law. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-22#Text> (in Ukrainian).
2. Official website of the National Bank. Overview of the banking sector, August 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=4 (in Ukrainian).
3. Official website of the National Bank. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyini-povidomlennya-vid-natsionalnogo-banku-onovlyuyetsya> (in Ukrainian).
4. The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group «Recovery and development of the economy», July 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf> (in Ukrainian).
5. Erkes O., Kalyta O., Sunduk T. Banking System of Ukraine in war. *Science Journal «Scientia Fructuosa»*. 2022. № 4(144). pp. 122-133. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/issue/view/164/192> (in Ukrainian).
6. Horodetska T.B., Zaichenko K.S., Ivashchenko A.H. Methodical approaches to credit risk reduction. *Economics. Finances. Law*. 2021. № 11/1. pp. 16-20. (in Ukrainian).

Alla IVASHCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6297-4183>

e-mail: algriv3@gmail.com

Vika IVANENKO

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7876-9958>

e-mail: ivanenkovika184@gmail.com

Artem PRYKHODKO

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4293-0137>

e-mail: prihodkoartem@gmail.com

REVIEW OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE DURING MARTIAL LAW

Russia's full-scale attack on Ukraine provoked an increase in internal and external risks, both for the country's economy as a whole and for the financial sector in particular. This has become a key challenge for our state, because it is the stable operation of the financial system that provides the necessary resources for victory.

An important component of the financial sector is the domestic banking system, which with the beginning of hostilities on the territory of Ukraine has experienced significant shocks and functions in a regime of stress and uncertainty. At the same time, banks continue their activities, trying to fulfill all their obligations and comply with the norms established by the NBU. However, it is obvious that certain transformations are taking place in the banking sector. The banking system is forced to quickly adapt to functioning in the conditions of martial law, acting as a reliable pillar of the financial defense of Ukraine

The paper discusses the features of the banking sector of Ukraine and the functioning of domestic banks under martial law.

The changes that have taken place in the structure of the banking sector and banking infrastructure during martial law are determined. The key tendencies of the banking market during the war have been studied.

The attention is focused on the issues of managing the credit risks of banks in the conditions of stress and uncertainty caused by the war and their ability to normalize their financial performance in the foreseeable future and take stabilization measures.

The key principles and instruments of financial support for banks by the regulator have been identified. That is, the main elements of the policy of regulatory easing of the NBU regarding the activities of domestic banks in wartime conditions are outlined.

Keywords: *assets, funding, credit risk, loan portfolio, non-performing loans, NPL, discount rate, reserves, operating profitability, NBU regulatory easing policy*

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(3\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(3).4)
УДК 656.2:656.073

Наталія Ярославівна ПЕТРИШИН

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>
e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Любов Степанівна НОДЖАК

к.е.н., доцент, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8908-4241>
e-mail: liubov.s.nodzhak@lpnu.ua

Яна Михайлівна СКРИПНИК

студентка, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9446-1067>
e-mail: yana.skrypnyk.me.2020@lpnu.ua

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проаналізовано застосування залізничного транспорту для здійснення експорту та імпорту вантажів на зовнішні ринки в умовах воєнного стану. Наведено статистичні дані з використання залізничного транспорту в міжнародних перевезеннях вантажів; розглянуто основні проблеми міжнародних перевезень залізничним транспортом в Україні. Запропоновано рекомендації з можливих шляхів вирішення проблем в контексті розвитку експортно-імпортного потенціалу країни.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, міжнародні перевезення, міжнародні залізничні перевезення, експортно-імпортний потенціал

ВСТУП

Сьогодні перевезення залізничним транспортом відіграють важливу роль у розвитку економічних, міжнародних та торгових відносин. Залізничні перевезення між країнами дозволяють забезпечити взаємодію різних виробничих підприємств з торгівельними компаніями, швидко поставку вантажу в будь-який час і за невисоку вартість. З початку розгортання війни проти України, через блокування морських портів країною агресора, масові руйнування транспортної інфраструктури, залізничний транспорт став ключовим видом транспорту, який здійснює більшу частину експортно-імпортних поставок.

Дослідженням ефективності міжнародних перевезень залізничним транспортом займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема, О.Г. Дейнека оцінив сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку підприємств залізничного транспорту [1]. Стратегічну модель розвитку залізничного транспорту детально описала А.О. Дергоусова, виокремивши основні системні проблеми розвитку залізничного транспорту в Україні [2]. Аналізування стану та трансформації залізничного транспорту в умовах ринкових відносин дослідили М.К. Шапочка та О.І. Рибіна [3]. В.Л. Дикань розглянув економічні проблеми управління залізничним транспортом України та шляхи вирішення [4].

Незважаючи на такий великий обсяг наукових праць і значні досягнення в теорії та практиці розвитку залізничних перевезень, в сучасних умовах воєнного стану проблеми міжнародних перевезень є недостатньо розкритими та вимагають більшої деталізації стосовно потенційних шляхів їх вирішення.

Варто зазначити, що українські залізниці займають провідні місця за обсягами вантажоперевезень на внутрішньому ринку та відіграють значну роль у реалізації ефективного зовнішньоекономічного потенціалу України.

Мережа українських залізниць є однією з найбільш розвинутих серед європейських країн, і за довжиною колій, країна входить в п'ятірку найкращих в Європі.

Для того щоб зміцнювати позиції, Україні необхідно покращувати та розвивати залізничну систему. Тому це питання залишається актуальним та потребує глибшого аналізу.

МЕТА роботи полягає у виявленні існуючих проблем міжнародних перевезень залізничним шляхом в Україні та наданні рекомендацій з їх вирішення у контексті розвитку експортно-імпортного потенціалу країни.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Використана методика дослідження: структурний аналіз, графічне моделювання, узагальнення, групування.

РЕЗУЛЬТАТИ

З початку повномасштабної війни на території України змінилося не тільки життя людей, а й функціонування підприємницької діяльності. Налагоджені логістичні шляхи поставок перестали працювати, зокрема, морські порти не мають змоги транспортувати ту кількість вантажів до інших країн, як це робили до війни. Відсутність авіасполучення, проблеми та загрози автотранспортних перевезень негативно відобразились на економіці держави. Українські підприємства були змушені експортувати та імпортувати свою продукцію саме залізницею. Адаже це чи не єдиний транспорт, який не припинив працювати, навіть у найнебезпечніших умовах.

Варто зазначити, що залізничні перевезення вантажів користувались попитом і до війни. Зокрема, за статистичними даними ДССУ, більшу частину перевезення вантажів як внутрішніх, так і експортно-імпортних поставок, становлять саме залізничні перевезення. Обсяг перевезень вантажів різними видами транспорту за 2009-2019 рр. наведено на рис. 1.

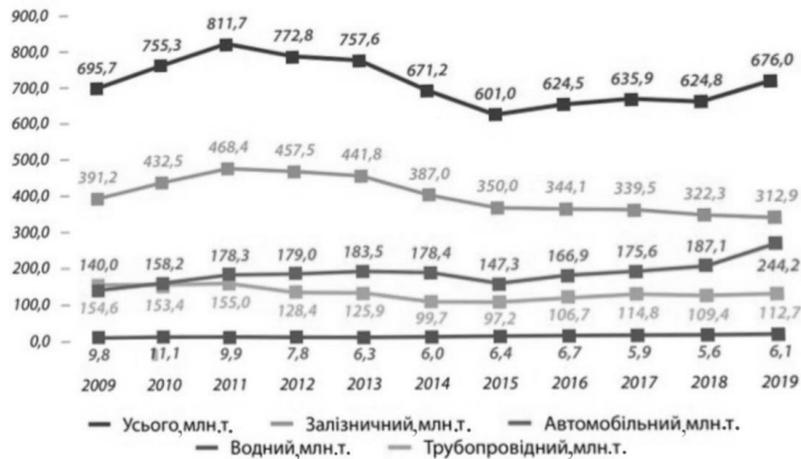

Рис. 1. Обсяг перевезень вантажів різними видами транспорту за 2009-2019 рр. [6]

Можна відзначити тенденцію, що протягом останнього десятиліття обсяг перевезених усіма видами транспорту вантажів коливався у межах від 601 до майже 812 млн т., досягнувши рекорду в 2011 р., найнижчого значення у 2015 р. – 601 млн т. Можна зробити висновок, що найбільші обсяги перевезень здійснює саме залізничний, навіть з урахуванням зниження обсягів з пікових 468 млн т. у 2011 р. до мінімального значення 312,9 млн т. у 2019 р. Інші види транспорту виявили відносну стабільність, що корелюється із загальними річними показниками.

У 2021 р. частки видів транспорту у загальному обсязі перевезених вантажів розподілилися так: залізничний – 51 %, автомобільний – 32 %, водний – 1 %, трубопровідний – 16 %, авіаційний – 0,02 %. У січні 2022 р. обсяг переміщення вантажу залізничним шляхом, які здійснювала «Укрзалізниця», суттєво збільшився (транзит, зокрема, зріс на 38,8%, порівнюючи з січнем 2021 р.), але з початком війни зменшилися майже на чверть внутрішні перевезення (здебільшого зернових та залізничної сировини), а також імпорт та транзит. З початку повномасштабної війни перевезення через західні залізничні вантажні переходи зменшилися тільки на 10 % [5].

Залізничні вантажні перевезення здійснюються у напіввагонах, критих вагонах, цистернах, на відкритих платформах, вагонах-термосах, контейнерах різних типів.

Аналіз статистичних даних ДССУ стосовно вантажообігу за видами транспорту, за виключенням трубопровідного та авіаційного, що наведено на рис. 2, підтверджує, що якщо порівнювати тільки три види транспорту, то співвідношення між ними зберігається як у натуральному виразі (т-км.), так і відносному (%), враховуючи те, що залізничний транспорт лідує, займаючи частку 78 %, тоді як інші аналізовані види транспорту демонструють значно менші показники: автомобільний – 21 %, водний – 1,5 %.

Як зазначає Українська зернова асоціація в інформації, наданій Антимонопольним комітетом України, у 2018 р. залізницею перевезено близько 67 % зерна, що експортується з України, – це здебільшого зернові та олійні культури, автомобільним транспортом – близько 28 %, водним – до 5%. Переорієнтація перевезень зернових вантажів на інші види транспорту є повіль-

ним і тривалим процесом тому, що така процедура вимагає інвестиційного вкладення у будівництво необхідних плавзасобів та інфраструктури, а в умовах війни цей процес взагалі призупинився. Ще однією перешкодою для розвитку перевезень зернових вантажів водним транспортом є те, що велика кількість господарств чи елеваторів значно віддалені від річкових потужностей та не в змозі доставляти вантаж у короткі терміни. Статистичні дані, що наведено на рис. 3, свідчать про збереження співвідношення загалом у 2019 р. та першому півріччі 2020 р., відповідно: залізничний 67 % та 72 %, автомобільний 32 % та 26,7 %, річковий 0,8 % та 1,3 % [6].

Проаналізувавши статистичні дані з обсягів перевезень залізничним транспортом, його частку порівняно з іншими видами транспорту та структуру перевезень, можна сказати, що українська залізниця є однією з базових галузей економіки. Проте з початком війни залізничний транспорт зазнав значного скорочення через низку проблем.

По-перше, українські вагони не можуть їздити європейськими шляхами через різницю у ширині колії і вантажовідправникам потрібно замінювати колісні візки, пристрої для зчеплення вагонів. Більшість вітчизняних вантажних та пасажирських вагонів ширші та вищі порівняно з європейськими, що не дає змоги використовувати їх навіть після заміни колісних пар. В Україні на даний момент існує тільки п'ять переходів з тринадцяти, які здатні перевантажувати або переставляти вагони між колією шириною 1520 мм. та євроколією, ширина якої 1435 мм. Також відрізняється система зчеплення вагонів: в Україні – це автоматична система СА-3, в Європі – ручна гвинтова. Таких дрібних та доволі важливих аспектів є досить багато [7].

По-друге, «Укрзалізниця» може щодня надавати для експорту 3422 вагони, але через неготовність європейської сторони на кордонах щоденно накопичується близько 1912 вагонів. Потенціал пропускної здатності задіяний лише на половину [8]. Як наслідок – виникає нерациональне використання рухомого складу, порушення контрактних зобов'язань стосовно строків постачання, що позбавляє можливості об'єктивно прогнозувати експортні потоки.

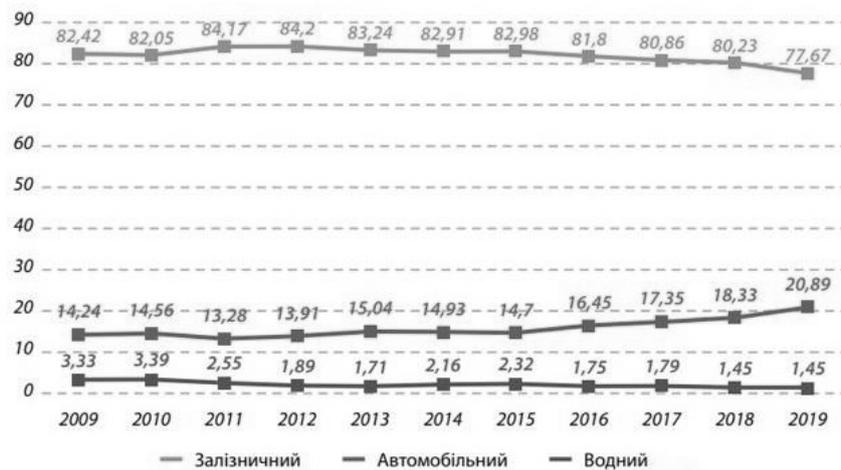

Рис. 2. Вантажообіг за видами транспорту за 2009-2019 рр., млн т. [6]

Період		2019	за I півріччя 2020
Транспорт	млн т	59,35	22,08
Залізничний	млн т	39,80	15,90
% у загальному		67,06	72,01
Автомобільний	млн т	19,10	5,90
% у загальному		32,18	26,72
Річковий	млн т	0,451	0,279
% у загальному		0,76	1,26

Рис. 3. Структура перевезень зернових вантажів за різними видами транспорту у 2019-2020 рр. [6]

По-третє, залізничний транспорт, частка якого становить 75 % вантажообігу, системно втрачає свої перевізні здатності та прискорено деградує, що несе реальну загрозу національній економіці, соціальній стабільності та обороноздатності держави [9]. Вже сьогодні спостерігається систематична подача брудних порожніх вагонів під навантаження, більшість технологічного обладнання є застарілим та з малою ємністю, що обмежує їхнє використання. Українські залізниці не здатні повністю задовольнити потреби економіки у залізничних вантажних перевезеннях, про що, зокрема, свідчить аналіз змін ВВП та вантажообігу, тому що кількість товарних вагонів має тенденцію до скорочення, тоді як частка аграрного сектора держави постійно зростає та потреби в експортуванні такої продукції збільшується [10].

Останнє, те, що через бойові дії та постійні ракетні атаки з боку агресора, країни ЄС не мають змоги повністю приймати необхідну кількість вантажів залізничним транспортом через те, що європейська залізнична система практично не має зайвих потужностей для збільшення перевезень українського вантажу, його перероблення та зберігання.

Для вирішення зазначених проблем рекомендується запровадити такі заходи.

1. Збільшити пропускну здатність залізничних пунктів пропуску на західних кордонах України – відкрити додаткові пункти пропуску з сусідніми країнами на

Заході. Відкриття пунктів пропуску дасть змогу розвантажити діючі пункти пропуску, де спостерігаються великі черги через великий потік вантажів. Також варто зазначити про розроблення профільним міністерством сервісу електронної черги. Даний сервіс дасть змогу перевізникам оптимізувати час перебування на кордоні.

2. Оптимізувати та покращити технічну та організаційну сумісність залізничних систем шляхом інтеграції транспортних систем на внутрішньому ринку ЄС. Необхідно забезпечити дотримання високих стандартів безпеки для транспортних мереж, оновлення технологічного обладнання. Об'єкти залізничної інфраструктури повинні бути переобладнаними на колію європейського зразка. Доцільно також залучати зовнішні джерела для фінансування модернізаційних проектів залізничної інфраструктури.

3. Вдосконалити спроможність Укрзалізниць швидко здійснювати ремонтно-відновлювальні роботи залізничної інфраструктури після масових ракетних атак ворога. За допомогою кваліфікованого персоналу та їх швидкої реакції, аварійно-відновлювальні роботи здійснюються своєчасно.

ВИСНОВКИ

Внаслідок географічних особливостей України та структури експортно-орієнтованих сегментів залізничний транспорт відіграє важливу роль у логістичному комплексі держави. Залізниці забезпечують виробничі

та невиробничі потреби виробництва, інших сфер, а також населення у здійсненні усіх видів перевезення.

Отже, щоб подолати існуючі проблеми міжнародних перевезень залізничним транспортом потрібно насамперед: збільшити пропуску здатність залізничних пунктів пропуску на західних кордонах України, оптимі-

зувати та покращити технічну та організаційну сумісність залізничних систем як України, так і європейських країн, вдосконалити спроможність Укрзалізниці оперативно здійснювати ремонтно-відновлювальні роботи залізничної інфраструктури в разі необхідності.

Список використаних джерел

1. Дейнека О.Г. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку підприємств залізничного транспорту. *Збірник наукових праць УкрДАЗТ*. 2013. Вип.135. С. 131-135.
2. Дергоусова А.О. Стратегічний розвиток залізничного транспорту в умовах реформування. *Ефективна економіка*. 2012. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1555>
3. Шапочка М.К. Сучасний стан та трансформація залізничного транспорту в умовах ринкових відносин. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. №1(13). С. 50-54.
4. Дикань В.Л. Ефективність роботи транспортної системи України в умовах глобалізації економічних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. Вип. 33. С. 13-19.
5. Конвенції не завадили зростанню транзиту у січні. URL: <https://www.railinsider.com.ua/konvencziyi-ne-zavadyly-zrostanniu-tranzytu-u-sichni/> (дата звернення: 18.02.2022).
6. Зелена книга. Залізничні вантажні перевезення. 2021. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/34/ce/bf/19/regulation.gov.ua_Rail%20Cargo%20Transportation%20web.pdf
7. Кава О. Українська євроколія може забезпечити надійне сполучення між Україною та ЄС. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/14/7352446/>
8. Унаслідок ракетного обстрілу Одеської області пошкоджено міст біля Затоки. 2022. URL: https://lb.ua/society/2022/04/26/514771_unaslidok_raketnogo_obstrilu.html
9. Буковський А. “Європейський зелений курс” та залізниця: як зробити ринок вантажних перевезень України більш “зеленим”. 2022. URL: <https://brdo.com.ua/analytics/21368/>
10. Ринок оперування вантажними вагонами. URL: <https://regulation.gov.ua/dialogue/infrastruktura/77-rinok-operuvanna-vantaznimi-vagonami>

References

1. Deineka O.H. The current state, problems and prospects for the development of railway transport enterprises. *Collection of scientific works of UkrDAZT*. 2013. Issue 135. pp. 131-135. [in Ukrainian].
2. Derhousova A.O. Strategic development of railway transport in conditions of reform. *Efficient economy*. 2012. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1555> [in Ukrainian].
3. Shapochka M.K. Modern state and transformation of railway transport in the conditions of market relations. *Bulletin of the Berdyan University of Management and Business*. 2011. No. 1(13). pp. 50-54. [in Ukrainian].
4. Dykan V.L. The effectiveness of the transport system of Ukraine in the conditions of globalization of economic systems. *Herald of transport and industry economy*. 2011. Issue 33. pp. 13-19. [in Ukrainian].
5. Conventions did not prevent the growth of transit in January. URL: <https://www.railinsider.com.ua/konvencziyi-ne-zavadyly-zrostanniu-tranzytu-u-sichni/> [in Ukrainian].
6. Green book. Railway freight transportation. 2021. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/34/ce/bf/19/regulation.gov.ua_Rail%20Cargo%20Transportation%20web.pdf [in Ukrainian].
7. Kava O. Ukrainian Eurorail can provide reliable connections between Ukraine and the EU. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/14/7352446/> (date of application: 14.06.2022). [in Ukrainian].
8. A bridge near Zatoka was damaged as a result of rocket fire in Odesa region. 2022. URL: https://lb.ua/society/2022/04/26/514771_unaslidok_raketnogo_obstrilu.html [in Ukrainian].
9. Bukovskiy A. European Green Deal and railways: transforming the market of freight transportations of Ukraine into a “green” one. 2022. URL: <https://brdo.com.ua/analytics/21368/> [in Ukrainian].
10. The market for operating freight cars. URL: <https://regulation.gov.ua/dialogue/infrastruktura/77-rinok-operuvanna-vantaznimi-vagonami> [in Ukrainian].

Nataliia PETRYSHYN

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4642-1778>

e-mail: natalia.y.petryshyn@lpnu.ua

Liubov NODZHAK

PhD in Economics, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8908-4241>

e-mail: liubov.s.nodzhak@lpnu.ua

Yana SKRYPNYK

student, Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9446-1067>

e-mail: yana.skrypnyk.me.2020@lpnu.ua

PROBLEMS OF INTERNATIONAL RAILWAY TRANSPORT DURING MARTIAL LAW

Introduction. Since the beginning of the full-scale war against Ukraine due to the blocking of sea ports, massive destruction of the transport infrastructure, railway transport has become the key mode of transport, which carries out most of the export-import supplies. The importance of finding potential ways to develop the country's export-import potential determines the relevance of the study.

The purpose of the paper is to identify the existing problems of international transportation by rail in Ukraine and to provide certain recommendations for their solution and in order to increase the export-import potential of the country.

Results. However, with the beginning of the war, railway transport suffered a significant reduction due to a number of problems. First, Ukrainian wagons cannot travel on European roads due to the difference in track width, and shippers need to replace wheeled carts and coupling devices for wagons. Secondly, Ukrzaliznytsia can provide approximately 3.5 thousand wagons for export every day, but due to the unpreparedness of the European side, a significant number of wagons accumulated daily at the borders. Thirdly, railway transport, is systematically losing its carrying capacity and rapidly degrading, which poses a real threat to the national economy, social stability. Finally, due to hostilities and constant missile attacks in Ukraine, the EU countries are unable to fully receive the necessary amount of cargo by rail.

Conclusion. In order to overcome the problems of international transportation by rail, it is necessary: to increase the capacity of railway checkpoints on the western borders of Ukraine, to optimize the technical and organizational compatibility of the railway systems, to improve the capacity of Ukrzaliznytsia, to promptly carry out repair works of railway infrastructure and to strengthen the capacity of the receiving parties to transport cargo with a European-style railway system.

Keywords: foreign economic activity, international transportation, international railway transportation, export-import potential

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.11\(3\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2022.11(3).5)
УДК 629.7:658.114-044.372(045)

Олена Миколаївна РИБАК
к.е.н., доцент, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1576-7189>
e-mail: 0679768066@ukr.net

Олександр Анатолійович РЯБОШАПКА
студент, Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5237-2100>

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

У роботі проаналізовано потреби українського ринку у відтворенні будівель і споруд, що особливо гостро постала з початком війни в Україні. Визначено обсяги таких потреб, розкрито можливості ринку нерухомості, що зазнав впливу криз 2008-2022 рр. На тлі падіння ринку нерухомості запропоновано впровадження адаптованого механізму фінансування відтворення будівель та споруд, що враховуючи новітні фінансові технології та традиційні можливості уможливить збалансувати часові розриви та створить ефект залучення додаткового фінансування у передінвестиційну стадію для будівельних компаній України.

Ключові слова: відтворення, будівництво, фінансування відтворення, будівлі, споруди, механізм фінансування відтворення

ВСТУП

Наслідками вторгнення окупантів на територію України стали тисячі відібраних життів, зламаних доль, зруйнованих будівель, пошкодженого майна. І якщо життя людини повернути неможливо, то відновлювати житло, виробничі приміщення та цілісні майнові комплекси українці змушені вже зараз, незважаючи на тотальний брак фінансування та першочергове задоволення потреб, пов'язаних з виконанням оборонної функції держави.

За даними Міністерства цифрової трансформації станом на кінець жовтня 2022 р. у додатку «Дія» зареєстровано більше ніж 256 тис. повідомлень, що свідчать про пошкодження майна. Серед зруйнованого дороги, мости, промислові будівлі та споруди, об'єкти критичної інфраструктури. За даними звіту попереднього оцінювання шкоди, завданої вторгненням в Україну, що оприлюднено Вашингтоном, загальний збиток станом на 01.06.2022 склав 97 млрд дол. США, водночас загальні потреби у фінансуванні склали 349 млрд дол. США. Особливої руйнації зазнав житловий фонд та транспортна інфраструктура.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання фінансування відтворення будівель та споруд піднімалось та вивчалось видатними економістами відтоді, коли соціальні стандарти та рівень життя населення перестав бути порожнім звуком у процесі розвитку держави і суспільства. Так, наприклад, у своїх працях М.В. Диха пов'язував соціально економічний розвиток країни з рівнем життя та доходів суспільства [1]. М. Денисенко та О. Шапошнікова проводили паралель між заходами державного управління у сфері інвестування і рівнем забезпеченості населення суспільними благами [2]. Н.А. Колотюк доводив необхідність стабільного нормативно-правового забезпечення та врегулювання методів оцінки об'єктів нерухомості [3]. М.І. Крупка розкривав фінансово-кредитні механізми розвитку суспільства у контексті необхідності інновацій. Т.Д. Косова розкривала у своїх роботах аналі-

тичні методи дослідження ринків нерухомості [4]. Однак питання фінансування відтворення будівель і споруд у післявоєнний період набуло особливої актуальності та потребує доопрацювання у контексті сучасних підходів та подій.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Досягнення поставленої мети стало можливим за рахунок використання наступних методів: діалектичного – у систематизації базових понять та категорій, систематизації – в обґрунтуванні нормативно-правового забезпечення фінансування відтворення будівель та споруд, статистичний – у вивченні стану та структури пошкодженого майна в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням, системний – у вдосконаленні механізму фінансування відтворення будівель і споруд у післявоєнний період.

МЕТА статті – адаптація методів акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів з метою забезпечення відтворення будівель і споруд у післявоєнний період.

РЕЗУЛЬТАТИ

Визначаючи можливість відтворення будівель та споруд в Україні у післявоєнний період, варто почати з дослідження ринку нерухомості, що пережив світову фінансову кризу 2008 р., початок антитерористичної операції 2014 р., пандемію 2019 р. та війну 2022 р. Водночас варто відзначити, що ринок будівельних послуг України сьогодні є достатньо волатильним (рис. 1). При тому, що його продукція має тривалий цикл виробництва (навіть з використанням надсучасних методів це 1,5-2 роки), що становить неабияку проблему для розвитку та організації бізнесу. Тривалість виробничого циклу призводить до відсутності оперативної реакції на зміну зовнішніх факторів, що може призвести до катастрофічних ризиків.

Так, наприклад, стратегічні цілі в рамках концепції стійкого розвитку, що існували до пандемії 2019 р., у рамках загальносвітової коронакризи не відповідали потребам ринку, що зумовило необхідність переорієнтації бізнесу.

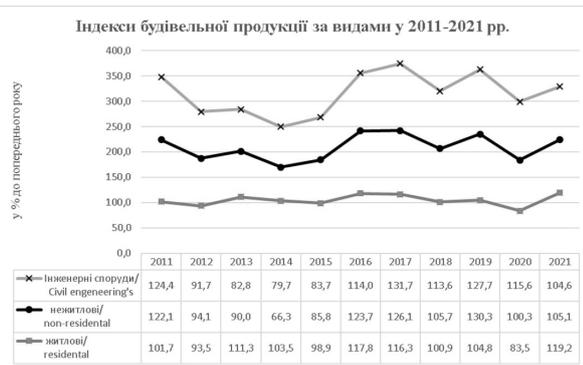

Рис. 1. Динаміка показників роботи галузі 2011 – 2022 рр. (складено автором на основі [5])

У дослідженні будівельного ринку України варто відмітити загальне зростання вартості будівельно-монтажних робіт. Очевидною у подібному детальному дослідженні є сезонність ринку та вплив на його зміну використання новітніх технологій в будівельній галузі України. На означені показники істотно впливають також інфляційні процеси та сезонна інфляція в країні. Варто відмітити, що тенденції зростання цін у будівельній галузі відображають більшою мірою загальний стан розвитку економіки та стабільність гривни.

За поданими даними стає очевидним, що незаплановане зростання цін у лютому-березні 2022 р. показало підвищення цін на будівельно-монтажні роботи, що не мало позитивного впливу на галузь, а лише відображало інфляційні очікування суб'єктів господарювання та домашніх господарств України.

У врахуванні перспектив подальшого розвитку будівельної галузі, на наш погляд, варто врахувати виникнення критичної маси попиту на ринку (табл. 1). Так, за результатами дослідження Світового банку та Європейської комісії [6] сьогодні в Україні найбільш постраждали сектори транспорту (31 %), торгівля і промисловість (10 %) і будівництво, зокрема житлове (40 %).

Якщо подати регіональну карту, то лідерами є: Донецька, Луганська та Харківська Київська, Чернігівська та Запорізька області.

Варто зазначити, що, зважаючи на соціальну напругу та цінність кінцевого продукту будівельних компаній, на нашу думку, варто застосовувати систему пільг у сплаті та стягненні податків і зборів на загальнодержавному та місцевому рівнях. В час дії воєнного стану пропонується зміна тактичних цілей та акцент на проведення ремонтних та будівельно-монтажних робіт. Обрані тактичні цілі дадуть певний позитивний ефект, однак, на нашу думку, з урахуванням всіх попередньо визначених факторів, стратегічні цілі компаній мають бути відкориговані з урахуванням тенденцій поствоєнного періоду. Переорієнтація бізнесу – неминуча, оскільки український ринок після стадії

активного попиту на ремонтні роботи, потребуватиме активного відтворення будівель та споруд.

У рамках означеної стратегічної мети варто розробити вже сьогодні низку тактичних цілей і завдань, що дадуть змогу підготуватись до нових тенденцій та вимог ринку. Істотні перетворення, до яких Україна буде адаптуватись після війни, мають місце не стільки в економіці загалом, як в її ланках. Тому згідно з теорією системного аналізу, керуючись метою досягнення певних цілей, необхідно всю систему будівництва житлових будинків розглядати як низку взаємопов'язаних підсистем. Ці підсистеми досліджуються окремо із врахуванням необхідних взаємозв'язків та головних факторів спеціальними методами. Отримані місцеві рішення синтезуються у глобальне, що і є продуктом системного дослідження механізмів фінансування відтворення будівель і споруд у післявоєнний період.

За відсутності ефективного механізму фінансування після воєнного вторгнення житлове будівництво в Україні стане однією з найгостріших соціально-економічних проблем. Основні напрями державної житлової політики передбачають обов'язок держави забезпечити житлом соціально незахищених громадян, а для інших створюють умови для придбання житлової площі за рахунок власних коштів чи кредитів.

Розвиток післявоєнного ринку житла повинен відбуватися за рахунок залучення коштів населення, підприємств, банків, фондів, з використанням новітніх фінансових технологій та механізмів акумуляції капіталу (рис. 2).

Обмежені обсяги централізованих капітальних вкладень пропонується спрямовувати на завершення будівництва житла високого ступеня готовності для категорії громадян, яким його надання гарантується законами України. Для цього потрібно ширше використовувати іпотечне кредитування, розвивати приватну форму власності, створювати умови конкуренції у житловому будівництві тощо.

Необхідно створювати і розширювати відповідні ринкові структури: інститути спільного інвестування, фонди іпотеки, банки, страхові компанії, кредитні спілки.

Від початку військового вторгнення, великі потреби існують у капітальному ремонті існуючих житлових будинків, але для цього не вистачає коштів. Визначення необхідного обсягу капітального ремонту, потрібних ресурсів і потужностей має здійснюватися за чіткої науково-методичної основи. Можна дати такі рекомендації з підвищення ефективності ремонтної політики: введення плати населення на капітальний ремонт, бюджетне фінансування цільових програм ремонту житлового фонду, спонсорська допомога, використання краудфандингу та міжнародних і національних фандрайзингових платформ.

Таблиця 1 – Оцінка попередніх збитків та потреб за секторами (млрд. дол. США) станом на 1 червня 2022 р. (складено автором на основі [6])

Сектор	Пошкодження	Частка, %	Втрати	Частка (%)	потреби	Частка (%)
Будівлі та споруди	39,2	40	13,3	5	69	20
Освіта	3,4	3	0,5	0	9,2	3
Здоров'я	1,4	1	6,4	3	15,1	4
Соціальний захист та предмети першої необхідності	0,2	0	4,5	2	20,6	6
Культура і туризм	1,1	1	19,3	8	5,2	2

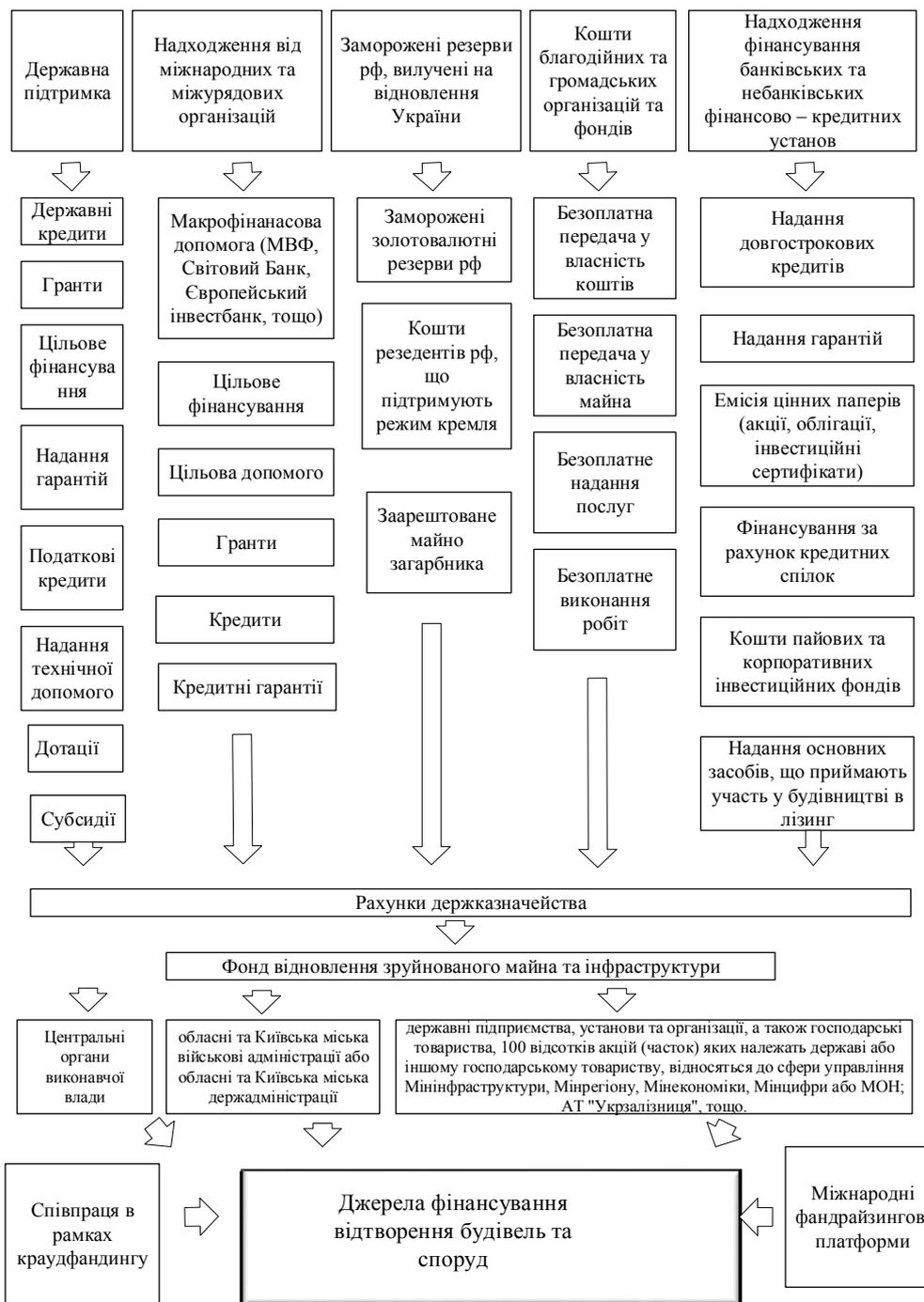

Рис. 2. Адаптований механізм фінансування відтворення будівель і споруд (складено автором на основі [7-9])

Так, наприклад, користуючись національною фандрайзинговою платформою Na-Starte можна подати заявку, як для реалізації власного бізнесу «з нуля» так і для докапіталізації проекту, що вже існує. Міжнародні платформи, не зважаючи на загальну орієнтацію на некомерційні організації, пропонують також кошти для проектів інновацій, новітніх технологій, чим вдало можуть скористатись будівельні компанії України, зважаючи на їх стратегічну мету та соціальну необхідність.

Доповнюючи пропозиції з впровадження адаптованого механізму фінансування відтворення будівель та споруд (рис. 2), варто зазначити, що на рівні регіонального фінансування та залучення коштів населення перспективним може стати розвиток співпраці з кредитними спілками, що у разі виконання вимог регулятора здатні акумулювати достатньо коштів для

реалізації подібних проектів на місцевому рівні.

Аналіз запропонованих підходів відтворення будівель і споруд підкреслює комплексний характер питання і свідчить про відсутність єдиного вірного та уніфікованого рішення для всіх випадків втрат та пошкодження майна. Будівельна компанія для ефективної роботи має застосовувати комплексний підхід до означеного механізму відтворення житла і обирати оптимальний шлях для кожного окремого випадку.

Водночас необхідним стає закріплене законодавством механізмів відтворення будівель і споруд у післявоєнний період, що реалізується через бюджетну політику, податкове законодавство, грошово-кредитну та амортизаційну політику, регулювання фондового ринку, визначення умов діяльності іноземних інвесторів, розуміння принципів та основ роботи інститутів спільного

інвестування, фандрайзингових платформ, кредитних спілок, компаній з управління активами тощо.

ВИСНОВКИ

Потреба у розширеному відтворенні будівель та споруд стане однією з найважливіших соціальних проблем, у поствоєнний період, а наявні традиційні механізми фінансування не здатні будуть її розв'язати найближчим часом. Саме тому питання фінансування відтворення будівель та споруд на території України потребує негайного вирішення з урахуванням всіх можливостей та сучасних тенденцій розвитку фінансового та державного секторів.

З огляду на вищезазначене у роботі розкрито основні тенденції розвитку будівельного ринку в період постпандемічної кризи та в час війни, визначено основні перспективи та напрями розвитку, серед яких ключовим визнано відтворення будівель та споруд у післявоєнний період.

Від початку воєнного вторгнення великі потреби у здійсненні капітального ремонту наявних житлових будинків. Означене питання є критичним для певних верств населення та несе певну соціальну загрозу. Проблеми фінансування подолати за рахунок будівельних компаній сьогодні неможливо. Будівельний

ринок виявився достатньо чутливим до різного роду криз та катастроф і сьогодні має низькі показники рентабельності, що виключає капітальні інвестиції з тривалим періодом окупності.

Тому виникає потреба у створення адаптованого механізму фінансування відтворення будівель і споруд, що дасть змогу збалансувати часові розриви та створить можливість залучення додаткового фінансування у передінвестиційну стадію для будівельних компаній України. Водночас варто зазначити, що визначення необхідного обсягу капітального ремонту, потрібних ресурсів і потужностей має здійснюватися за чіткої науково-методичної основи. Можна дати такі рекомендації з підвищення ефективності ремонтної політики: введення плати населення на капітальний ремонт, бюджетне фінансування цільових програм ремонту житлового фонду, спонсорська допомога, використання краудфандингу та міжнародних і національних фандрайзингових платформ, інститутів спільного інвестування тощо. У рамках реалізації такого підходу також пропонується як один з альтернативних методів добровільної мобілізації коштів метод залучення та використання капіталу кредитних спілок, що містить законодавство України.

Список використаних джерел

1. Диха М.В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
2. Денисенко М.П., Шапошнікова О.М., Будякова О.Ю. Економічні заходи державного управління щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник: Державне управління.* 2020. № 1 (3). С. 53-65.
3. Колотюк Н.А. Законодавче та нормативне забезпечення містобудівної діяльності в сфері оцінки нерухомості. *Містобудування та терит. планування.* 2015. Вип. 14. С. 67-77.
4. Організація і методика економічного аналізу / Т.Д. Косова та ін. Київ, 2012. 528 с.
5. Державна служба статистики України. Індекси будівельної продукції за видами у 2011-2021 роках. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
6. Rapid Damage and Needs Assessment. 2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-damage-and-needs-assessment-rdnaugust-2022-enuk>
7. Рішення Київської міської ради від 23 червня 2011 року №242/5629 «Про встановлення місцевих зборів і податків у м. Києві» з відповідними змінами. URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/rishennya-mistsevih-rad-/podatok-na-mayno/plata-za-zemlyu/>
8. Рішення Київської міської ради щодо нормативної грошової оцінки земельних ділянок, розташованих у межах міста Києва. Від 08.07.2021 №1589/1630 URL: <https://kmr.gov.ua/sites/default/files/1589-1630.pdf>
9. Павлов В.І., Пилипенко І.І., Кривов'язюк І.В. Нерухомість в Україні. Київ, 2018. 765 с.
10. Антипенко Н.В., Рибак О.М., Пироженко Ю.В. Шляхи підвищення рентабельності перевезень шляхом модернізації. *Економіка. Фінанси. Право.* 2020. № 12/3. С. 10-15.

References

1. Dykha M.V. Socio-economic development of Ukraine: directions and means of implementation: monograph. Kyiv, 2016. 388 p. (in Ukrainian).
2. Denysenko M.P., Shaposhnikova O.M., Budiakova O.Yu. Economic measures of state administration to attract investments. *Scientific Bulletin: State Administration.* 2020. No. 1 (3). pp. 53-65. (in Ukrainian).
3. Kolotyiuk N.A. Legislative and regulatory support for urban planning activities in the field of real estate appraisal. *Urban planning and territory. planning.* 2015. Issue 14. pp. 67-77. (in Ukrainian).
4. Organization and methodology of economic analysis / T.D. Kosova et al. Kyiv, 2012. 528 p. (in Ukrainian).
5. State Statistics Service of Ukraine. Indices of construction products by types in 2011-2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian).
6. Rapid Damage and Needs Assessment. 2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/rapid-damage-and-needs-assessment-rdnaugust-2022-enuk>
7. URL: <https://kyiv.tax.gov.ua/rishennya-mistsevih-rad-/podatok-na-mayno/plata-za-zemlyu/> (in Ukrainian).
8. Decision of the Kyiv City Council regarding the normative monetary valuation of land plots located within the city of Kyiv. From 08.07.2021 № 1589/1630. URL: <https://kmr.gov.ua/sites/default/files/1589-1630.pdf> (in Ukrainian).
9. Pavlov V.I., Pylypenko I.I., Kryvoviazkiuk I.V. Real estate in Ukraine. Kyiv, 2018. 765 p. (in Ukrainian).
10. Antypenko N.V., Rybak O.M., Pyrozhenko Yu.V. Ways to increase the profitability of transportation through modernization. *Economics. Finances. Law.* 2020. № 12/3. pp. 10-15. (in Ukrainian).

Olena RYBAK

PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1576-7189>

e-mail: 0679768066@ukr.net

Oleksandr RIABOSHAPKA

student, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5237-2100>

**PROBLEMS OF FINANCING RECONSTRUCTION OF BUILDINGS AND CONSTRUCTIONS
AFTER THE WAR IN UKRAINE**

The need for extensive reconstruction of buildings and structures will become one of the most important social problems after the war. Existing traditional financing mechanisms will not be able to solve it in the near future. Therefore, the issue of financing the reproduction of buildings and structures on the territory of Ukraine needs an immediate solution, taking into account all possibilities and modern trends in the development of the financial and public sectors.

In view of the above, the study reveals the main trends in the development of the construction market during the crisis and during the war, and defines the main prospects and directions of development. Among them, the reproduction of buildings and structures after the war is recognized as key.

Since the beginning of the military invasion, there has been a great need for major repairs of existing residential buildings. The indicated issue is critical for certain segments of the population and carries a certain social threat. Financing problems cannot be overcome at the expense of construction companies today. The construction market turned out to be quite sensitive to various crises and disasters. Currently, the market has low rates of profitability, which excludes capital investments with a long payback period.

Therefore, there is a need to create an adapted financing mechanism for the reproduction of buildings and structures, which will allow balancing time gaps. It will create an opportunity to attract additional financing at the beginning of investments by construction companies of Ukraine. The following recommendations can be made to improve the efficiency of the repair policy: the introduction of population fees for capital repairs, budget financing of targeted programs for housing repair, sponsorship, use of crowdfunding and international and national fundraising platforms, joint investment institutes, credit unions, etc. The proposed approaches will make it possible to reproduce buildings and structures, and eliminate the acute social need of the population.

Keywords: reproduction, construction, reproduction financing, buildings, structures, reproduction financing mechanism

Ліна Віталіївна ЛЕОНТЬЄВА

к.ю.н., доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5336-3134>

e-mail: alinaleonatieva777@gmail.com

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ У ЗДІЙСНЕННІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті надано правову характеристику фінансового контролю (з огляду на діяльність державних органів) як одного із засобів та методів контролюючого впливу держави на діяльність державного сектору відносно суб'єктів, які задіяно в різних секторах економіки. Розглянуто проблемні правові питання, що виникли під час введення воєнного стану в Україні стосовно здійснення контролю над суб'єктами господарювання. Розглянуто найбільш дієві засоби, міри та законодавчі акти, які прийнято після 24 лютого 2022 р. Воєнний стан дав змогу зрозуміти, що особливої актуальності набувають питання стосовно підвищення діяльності самих контролюючих органів, а саме прозорості, підвітності та ефективності їх діяльності. Розглянуто сумісну діяльність центральних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, контролюючих органів та суб'єктів господарювання державної і комунальної форми власності.

Ключові слова: фінансовий контроль, державні органи влади, суб'єкти господарювання, воєнний стан

ВСТУП

Якщо розглядати діюче законодавство та стан соціально-економічного розвитку держави, то можна охарактеризувати, що Україна досить швидко розвивається: є динаміка, реформи, багатовекторність процесів розвитку усіх сферах суспільного життя. Законодавство на даному етапі забезпечує всі ланки господарювання та державного управління, зокрема які обумовлено передусім її євроінтеграційними прагненнями. Але все досить швидко змінилось після введення в Україні воєнного стану. Зараз стало досить важко реалізувати загальнонаціональні завдання і цілі до євроінтеграції у різних сферах суспільного життя, з'явилась обмеженість до законодавчої бази, до звичних електронних форм звітності, досить обмежений обсяг необхідних фінансових ресурсів. І постає досить чітке питання, що мають робити державні органи для забезпечення і росту економічного життя суспільства, як реагувати на зміни воєнного часу.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У написанні статті використано такі методи, як діалектичний (поняття фінансового контролю, функції державних органів), системно-структурний (зміст права на фінансовий контроль з боку державних органів, систему способів захисту прав суб'єктів господарювання), формально-логічного (аналіз законодавства з питань реалізації і захисту прав на проведення перевірок суб'єктами фінансового контролю) та інші загальнонаукові і спеціальні методи пізнання.

МЕТА статті – визначення, що саме мають на увазі у визначенні поняття фінансовий контроль в умовах воєнного стану. Критично важливим є забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання. З самого початку: з моменту належної реєстрації, ведення підприємницької або іншої господарської діяльності, та здійснення контролю за такою діяльністю, не може існувати жоден суб'єкт господарювання. Незалежно від обставин, які зараз склались, держава повинна функціонувати. Під час воєнного стану державні органи

різних рівнів повинні забезпечувати своєчасну діяльність суб'єктів господарювання, а саме приймати Закони, що відповідають нагальним потребам.

РЕЗУЛЬТАТИ

Науковці в Україні, такі як А.П. Беляєва, О.А. Беляєви, В.К. Мамутова, В.В. Мілаш, В.С. Щербина розглядають державний фінансовий контроль: це один із видів захисту суб'єктів господарювання: один із видів державного управління за законністю дій у господарській діяльності; як форму державного регулювання у здійсненні своїх повноважень і компетенції органів, що наділені контролюючими повноваженнями; як процес дотримання принципів законності та доцільності; як складник фінансового розвитку та діяльності держави. Також на законодавчому рівні питання контролю над суб'єктами господарювання визначене в Цивільному Кодексі України та Господарському Кодексі України.

Однією з головних проблем діючої системи фінансового контролю у воєнний час є недосконалість і суперечливість чинного законодавства, що регламентує організацію здійснення контролю. В Україні питання здійснення фінансового контролю регламентуються Конституцією України, низкою законів і підзаконних актів (Указами Президента України та Постановами Кабінету Міністрів України), міжнародними договорами, яким на час війни Верховна рада України надала статус обов'язкових. Проте відсутній базовий закон, який би однозначно унормував механізм взаємодії державних органів відносно фінансового контролю, його функціонального призначення та принципу дії. Фінансовий контроль здійснюється відповідними органами на основі базових законів, а саме Законів України "Про державну службу" і "Про центральні органи виконавчої влади" [1]. Також під час війни потрібна не тільки досконала законодавча база, а й досить чіткий розподіл повноважень контролюючих органів. Для здійснення господарської діяльності у воєнний час, щоб легше надавати послуги, виробляти продукцію, потрібно менше і як можна легше звітувати перед відповідними державними органами. І саме у цьому можна

спостерігати невизначений чіткий механізм взаємодії та координації дій органів контролю під час війни.

У мирний час фінансовий контроль здійснюється відповідними органами за наступною кваліфікацією і компетенцією, а саме за рівнем компетенції Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та органи місцевого самоврядування; за інститутами: податкові, контрольно-ревізійні, органи державного казначейства тощо; спеціальні органи створені для здійснення фінансового контролю, що й є їх основною діяльністю.

Під час воєнного стану в Україні досить важливу роль відіграє діяльність спеціалізованого Комітетів Верховної Ради України з питань бюджету і з питань фінансів і банківської діяльності. Вони ініціювали прийняти за основу проєкт Закону № 7442 про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства. Відповідно процедури банкрутства у період дії воєнного стану, запропоновано спростити в умовах воєнного та післявоєнного стану процедуру банкрутства і підвищити ефективність її застосування. Запропоновано низку процедурних питань з усунення неузгодженостей і недоліків у здійсненні цієї процедури [2]. Через повномасштабну збройну агресію російської федерації, неплатоспроможним суб'єктам господарювання пропонують спростити доступ до судових процедур банкрутств що дає змогу підвищити ефективності їх застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану. Також даний законопроект дає змогу арбітражним керуючим належно і своєчасно здійснювати свої повноваження у справі про банкрутство: не потрібно звертатись до господарського суду, зменшується час і витрати на розгляд справ.

Кабінет Міністрів установив на період воєнного стану, що кожен суб'єкт господарювання має право на провадження господарської діяльності, на підставі подання до Міністерства економіки України (Постанова № 314 від 18 березня 2022 р. «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану»). Постановою визначено, що суб'єкти господарювання, які набули право на провадження господарської діяльності на підставі декларації, які не мають дозвільних документів, не пізніше одного місяця після припинення чи скасування воєнного стану повинні звертись до відповідних дозвільних органів. Вони отримують відповідні дозвільні документи у порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності. Також на час війни зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. Строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану.

Органи державного фінансового контролю можуть застосовувати у своїй діяльності основні принципи діяльності Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю та її регіональних організацій, Міжнародні стандарти вищих органів фінансового контролю та Міжнародної федерації бухгалтерів у частині, що не суперечить Конституції України та законам України [3]. Взаємовідносини у сферах діяльності органів державного фінансового контролю з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями

базуються на міжнародних договорах України, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна [3].

Також є незмінним в період воєнного стану діяльність центрального органу виконавчої влади, який забезпечує та реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю. Зі свого боку, у воєнний час досить багато укладається міжнародних договорів України з іноземними органами державної влади і міжнародними організаціями.

Одним з основних органів що здійснює фінансовий контроль є Рахункова палата України, її основним завданням є організація і здійснення контролю за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України і питань з використанням, визначення ефективності й доцільності витрат державного бюджету та все що з цим пов'язане [4]. Під час війни в Україні всім господарюючим суб'єктам запропоновано використовувати бюджетне фінансування. Також внесено пропозиції таким суб'єктам, що використовують бюджетні кошти, переглянути свої видатки й бюджетні програми під час війни з метою ефективного використання коштів. Такі пропозиції з можливого перерозподілу й ефективного використання коштів подано державними установами та відомствами до уряду [5, с. 75]. Також прийнято рішення об'єднатись і направити гроші – в обороноздатність й соціальну сферу. Саме через скорочення видатків можна перенаправити невикористані видатки для програм, які не є критично важливими у воєнний час (фінансування статутної діяльності політичних партій; забезпечення, організація та виконання літерних авіаційних рейсів повітряними суднами тощо. Рахункова палата не скорочує видатки всіх бюджетних програм й інституцій, а лише перерозподіляє видатки та виділяє більш важливі сектори і пропонує поділити їх, де вони гостро необхідні [6].

Потрібно звернути увагу на те, що у 2022 р. збільшено видаткову частину на 287,1 млрд. грн. за рахунок додаткових зовнішніх запозичень. Збільшено видатки на: національну безпеку та оборону – 247 769,9 млн грн, поповнення резервного фонду – 1 500 млн грн, надання допомоги за програмою «ЄПідтримка» – 5 824,5 млн грн, фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій та дефіциту коштів Пенсійного фонду – 20 063,1 млн грн.

З початком військових дій великі зміни внесено у податкове законодавство. Встановлено заборону на здійснення податкових перевірок усіх, без винятку, до закінчення воєнного стану. Через певний час зроблено винятки і внесено перелік дозволу на перевірки.

Станом на жовтень-листопад 2022 р. такі перевірки дозволено, але з певними обмеженнями. Дозволено камеральні перевірки (п. 69.2 підрозд. 10 розд. XX Податкового Кодексу України (ПКУ)). Але є складнощі. Камеральні перевірки повинні здійснюватись у приміщенні контролюючого органу, без відома самого платника, винятково на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях платника податків та у базах даних контролюючих органів – під час воєнних дій ці перевірки унеможливлюються [7].

Документальні перевірки: серед документальних перевірок, на період до кінця воєнного стану, дозволено

здійснення лише позапланових перевірок. Такі перевірки можна здійснювати у разі наявності підстави із переліку винятків, а саме податківці можуть прийти на перевірку, якщо є звернення платника податків, є інформація, про порушення платником валютного законодавства у частині дотримання граничних строків в ЗЕД операціях, реорганізації або припинення юридичної особи чи підприємницької діяльності ФОП.

Першими після запровадження перевірок дозволено усі фактичні перевірки за старими правилами, без винятків. Предмет перевірок розширено. Податкові органи зможуть перевіряти дотримання норм законодавства з питань регулювання сплати податків і здійснення розрахункових, касових операцій, наявності ліцензій та свідоцтв та все інше, що вказується у ПКУ. Зараз даний контролюючий орган має право здійснювати перевірки на предмет дотримання законодавства стосовно встановлених державою фіксованих цін, граничних цін та граничних рівнів торговельної надбавки, а також забезпечення можливості здійснення розрахунків за товари (послуги) з використанням

електронних платіжних засобів.

ВИСНОВКИ

Така побудова та класифікація вітчизняної системи фінансового контролю: прийняття нових законів у воєнний час, зменшення перевірок суб'єктів господарювання, підписання нових Міжнародних договорів, співпраця між собою центральних органів влади і контролюючих на місцях, забезпечить створення надійної платформи для здійснення не тільки фінансового контролю, а й визначить чіткі і прозорі правила діяльності органів. Так, необхідно вдосконалювати механізм співпраці та обміну інформацією між державними структурами, що сприятиме максимальному наближенню до міжнародних стандартів та кращої співпраці з країнами ЄС. Адже основною метою зараз є збереження і відновлення економічного розвитку України, забезпечення здійснення ефективного контролю за управлінням та використанням державних (місцевих) ресурсів, як під час війни так і після її завершення.

Список використаних джерел

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015. № 889-VIII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010. №2456-VI. Дата оновлення: 20.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text>
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.2003 р. № 2939 – XII. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Г.Л. Знаменський та ін.; за ред. В.К. Мамутова. Київ, 2004. 688 с.
6. Про рахункову палату: Закон України: від 27.01.2015 р. № 576- VII. Дата оновлення: 07.05.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>
7. Про деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: постанова Каб. Міністрів України від 18.03.2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

References

1. On civil service: Law of Ukraine dated 10.12.2015. № 889-VIII. Date of update: 05/07/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (In Ukrainian).
2. Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 07.08.2010. № 2456-VI. Date of update: 09/20/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20150920#Text> (In Ukrainian).
3. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003. №. 436-IV. Date of update: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (In Ukrainian).
4. On the basic principles of state financial control in Ukraine: Law of Ukraine dated January 26, 2003. №. 2939 – XII. Date of update: 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (In Ukrainian).
5. Scientific and practical commentary on the Economic Code of Ukraine / H.L. Znamenskyi et al.; ed. by V.K. Mamutov. Kyiv, 2004. 688 p. (In Ukrainian).
6. On the Accounting Chamber: Law of Ukraine: dated January 27, 2015. № 576-VII. Date of update: 05/07/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text> (In Ukrainian).
7. On some issues of ensuring the conduct of economic activity in conditions of martial law: resolution of the Kab. of the Ministers of Ukraine dated 03/18/2022. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (In Ukrainian).

Lina LEONTIEVA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5336-3134>

e-mail: alinaleontieva777@gmail.com

LEGISLATIVE CHANGES IN CONDUCT OF FINANCIAL CONTROL BY STATE AUTHORITIES DURING THE WAR

The paper provides a legal description of financial control (with regard to the activities of state bodies) as one of the means and methods of the state's controlling influence on the activities of the public sector in relation to subjects involved in various sectors of the economy. The problematic legal issues that arose during the introduction of martial law in Ukraine regarding the exercise of control over business entities are considered. The most effective means, measures and legislative acts adopted after February 24, 2022 are considered.

The state of war made it possible to understand that the issues of increasing the activity of the controlling bodies themselves, namely transparency, accountability and efficiency of their activities, are gaining special relevance. The joint activity of central state authorities, local self-government bodies, control bodies and business entities of state and communal forms of ownership is considered.

An effective system of financial control over the management of state (local) resources (public funds, non-current and other assets) and their use is not only a tool for guaranteeing the transparency, accountability and quality of the activities of state authorities, local self-government bodies and business entities, but also essentially an effective mechanism for ensuring the financial stability and security of the country during martial law, achieving the strategic goals of the state, the effectiveness of state policy, improving the quality of life of the population and, in particular, reforming the system of public finance management. Current legislation practically does not regulate the organization of internal (local) and public state financial control, which causes the absence of a unified system of financial control bodies at the level of territorial communities.

The following conclusions were made in the paper: financial control is an important factor in increasing the efficiency of economic activity of economic entities (of various branches). And it has been proven that precisely during the war, such control plays a major role in state regulation of the economy. When delimiting the powers of control bodies, one should not forget about their interaction with each other. It is their coordinated work, the introduction of changes in legislation during wartime that can contribute to bringing Ukraine's economy to a much higher level. More than ever, during the war, all bodies must act in a coordinated manner and their actions must be aimed at ensuring the economic growth of individuals and legal entities - entrepreneurs.

Keywords: financial control, state authorities, business entities, martial law

Оксана Романівна ЗАХІДНА

к.е.н., доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4964-3472>

e-mail: oksana.zaxidna@gmail.com

Марина Юріївна КВАСНЮК

студентка, Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0840-7924>

e-mail: Selivanovamarina599@gmail.com

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

У статті розглянуто теоретичні засади управління фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я. Досліджено зміст поняття «фінансові ресурси закладів охорони здоров'я» та розглянуто нормативно-правову базу. Проаналізовано систему фінансування закладів охорони здоров'я України. Зроблено висновок, що особливо актуальним стає пошук додаткових джерел фінансування даної сфери. Висновки мають практичне значення і можуть бути реалізовані у діяльності органів державного управління з метою вдосконалення використання фінансування закладів охорони здоров'я.

Ключові слова: фінансові ресурси закладів охорони здоров'я, заклад охорони здоров'я, фінансове забезпечення, видатки на охорону здоров'я, страхова медицина

ВСТУП

Здоров'я населення є одним з основних факторів, які впливають на соціально-економічний розвиток країни. В Україні існує тенденція до підвищення рівня захворюваності, інвалідності та смертності, тому незадовільний стан здоров'я населення залишається однією з найгостріших соціальних проблем. Бюджетних коштів не вистачає для достатнього фінансування всіх складників системи охорони здоров'я. Внаслідок цього виникає проблема пошуку нових додаткових джерел фінансування та управління грошовими потоками.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано загальні методи наукового вивчення: для аналізу фінансування закладів охорони здоров'я – порівняльний аналіз та аналіз ретроспективних даних; у дослідженні сутності фінансових ресурсів охорони здоров'я та їх ролі – метод наукової абстракції; для дослідження зарубіжного досвіду – метод аналогій. Стосовно аналізу показників у медичній сфері використовувалися систематизація, узагальнення даних, порівняння, деталізація, графічні методи дослідження, тощо.

МЕТА роботи – аналіз формування і використання коштів закладами охорони здоров'я, а також оцінювання ефективності їх використання.

РЕЗУЛЬТАТИ

В Україні існує тенденція до підвищення рівня захворюваності, інвалідності та смертності, а тому незадовільний стан здоров'я населення залишається однією з найгостріших соціальних проблем. Основною метою діяльності системи охорони здоров'я є підвищення рівня життя населення. Відповідно перед державою постає завдання забезпечити в достатніх обсягах сферу системи охорони здоров'я належними фінансовими ресурсами. Брак фінансування сфери охорони здоров'я зумовлено недостатнім застосуванням державою своїх важелів впливу для підвищення якості та ефективності надання медичних послуг.

Забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я без сумнівів є особливо важливим питанням сучасної системи охорони здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я зі Світовим банком у 2019 р. аналізували реформи фінансування системи охорони здоров'я за 2016-2019 рр. На основі даного аналізу запропоновано головні напрями для продовження реформи у сфері охорони здоров'я:

- автоматизація надавачів медичних послуг;
- збільшення ролі місцевих органів самоврядування як власників закладів охорони здоров'я;
- впровадження стратегічних закупівель медичних послуг;
- запровадження електронної системи;
- розроблення чітко визначеного гарантованого пакета медичних послуг.

Обсяг коштів для реалізації програми медичних гарантій визначається Законом України про Державний бюджет України у розмірі не менше 5 % валового внутрішнього продукту України. Видатки на програму медичних гарантій є захищеними статтями видатків бюджету [3]. Аналізуючи останні дані, можемо зробити висновок, що динаміка у цій сфері з роками покращується.

Порівняно з 2020 р., видатки на охорону здоров'я у 2021 р. зросли на 36,8 % і становили 159,2 млрд грн. Передбачені Держбюджетом на 2021 р. видатки для МОЗ України включають фінансування апарату Міністерства (35,2 млрд грн), Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (116,2 млн грн) та Національної служби здоров'я України (НСЗУ) (123,8 млрд грн). Стосовно Програми медичних гарантій, – на неї передбачено 123,5 млрд грн [2].

У Державному бюджеті на 2022 р. закладено 225 млрд грн. [3]. Порівняно з 2021 р. фінансування збільшено на 14,3 % [2].

За даними Міністерства фінансів за період січень-червень 2022 р. видатки загального фонду державного бюджету разом з трансфертами за 6 місяців здійснено в обсязі 82,2 млрд грн. Ця сума становить 85,8 % від-

носно планової. В умовах воєнного стану медицина, безсумнівно, залишається однією з пріоритетних галузей в формуванні державної політики.

Основну частину витратів спрямовано на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення. У 2021 р. це було 123,5 млрд грн. Передбачено витрати на централізовану закупівлю лікарських засобів (10,3 млрд грн), на підготовку медичних кадрів (7,1 млрд грн), на громадське здоров'я і боротьбу з епідеміями (2,6 млрд грн), на вакцинацію від COVID-19 (2,6 млрд грн), на екстрену медичну допомогу (2,0 млрд грн). На рис. 1 зображено розподіл витратів НСЗУ за основними статтями витрат.

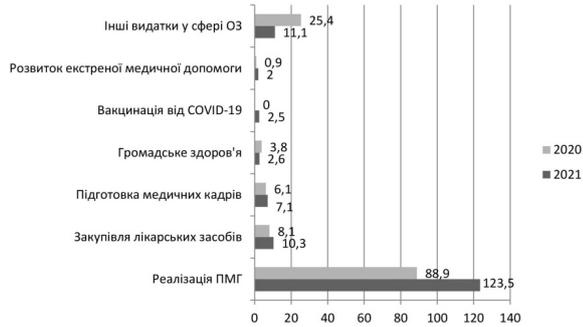

Рис. 1. Видатки Національної служби здоров'я України у 2020-2021 рр., млрд грн (складено автором за даними [4])

Бюджет Програми медичних гарантій збільшено на 34,6 млрд грн. Це пов'язано з тим, що до неї включено пакет вакцинації від COVID-19. Саме з 2020 р. під час пандемії держава збільшила витрати у сфері охорони здоров'я. Порівняно з 2020 р. витрати на цент-

ралізовану закупівлю ліків НСЗУ у 2021 р. зросли на 27,6 %, а витрати на розвиток системи екстреної медичної допомоги та модернізацію й оновлення матеріально технічної бази закладів охорони здоров'я зросли вдвічі. За словами влади, на медицину виділено максимально можливі в умовах сьогодення ресурси.

Державний бюджет 2023 р. буде складено з врахуванням колосальних збитків, які зазнає наша держава через повномасштабне воєнне вторгнення російської федерації на територію України. На охорону здоров'я плануються витрати у розмірі 175,7 млрд грн. Також ситуацію зі станом фінансування та функціонування системи охорони здоров'я України загострила проблема з пандемією COVID-19, яка досі лишається актуальною.

Аналіз наведених даних дає зрозуміти, що внаслідок реформи вдалося створити конкуренцію лише між комунальними закладами охорони здоров'я, хоча передбачалось конкуренція між медичними закладами різної форми власності.

Провівши аналіз офіційних даних Кабінету Міністрів України, можна зробити висновок, що за період 2018-2022 рр. витрати на охорону здоров'я зросли в реальному вираженні на душу населення. Одним з факторів, які вплинули на зростання стало зниження чисельності населення на 2,88 % протягом аналізованого періоду. Також простежується, що це зростання відбувається значно повільніше, ніж економічне зростання. Детальніше можемо переглянути динаміку фінансування охорони здоров'я у табл. 1.

Таблиця 1 – Динаміка фінансування сфери охорони здоров'я у 2018-2021 рр. (складено автором за даними [6])

	2018	2019	2020	2021
Реальні витрати на охорону здоров'я зі зведеного бюджету (млрд грн)	115,8	128,4	175,8	203,6
Витрати на охорону здоров'я (% ВВП)	3,3	3,3	3,0	3,0
Чисельність населення(млн)	42,3	42,0	41,8	41,6
Економічне зростання (динаміка реального ВВП, %)	3,4	3,2	3,7	3,4

З метою відновлення економіки скорочено загальні державні витрати, за рахунок чого загальний обсяг бюджетних коштів зменшився. Тож навіть у роки впровадження реформи фінансування системи охорони здоров'я суттєвих змін у пріоритетності бюджетного фінансування не відбулося. Невелике збільшення бюджету системи охорони здоров'я може відбутись завдяки дискреційним блоковим трансфертам, які є непрозорими, неефективними та опосередковано спрямованими на охорону здоров'я. Проте більш ефективним інструментом буде зниження рівня державного боргу та, як наслідок, вивільнення додаткових бюджетних коштів. Також є змога переглянути частку бюджету, яку зараз спрямовано у сферу судової влади та безпеки, коли це дозволять політичні та економічні умови.

ВИСНОВКИ

Після здійснення медичної реформи підхід до системи фінансування медичної сфери змінився. Перехід на фінансування бюджетних програм дозволив підвищити ефективність планування та витрат медичних закладів.

Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує

мінімальну частку витратів на охорону здоров'я у розмірі 5 %. Аналізуючи останні дані, можемо зробити висновок, що динаміка у цій сфері з роками покращується. Основну частину витратів спрямовано на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення. Стосовно фінансування закладів охорони здоров'я, – з 2021 р. фінансування з Державного бюджету зросло на 14,3 %. У Державному бюджеті на 2022 р. закладено 225 млрд грн. Можна зробити прогноз, що Державний бюджет 2023 р. буде складено з врахуванням колосальних збитків, які зазнає наша держава через повномасштабне воєнне вторгнення російської федерації на територію України. На охорону здоров'я плануються витрати в розмірі 175,7 млрд грн.

Розраховано, що середня заробітна плата лікаря в Україні зросла на 30 % за перше півріччя 2022 р. Таку ситуацію зумовлено тим, що на початку 2022 р. урядом встановлено розмір базової заробітної плати медикам. Рівень оплати праці лікарів є на 6,5 % нижче за середній заробіток населення. Варто взяти до уваги, що цей відсоток скорочується.

Проаналізувавши офіційні дані Кабінету Міністрів України, можна зробити висновок, що за період 2018-

2022 рр. видатки на охорону здоров'я зросли в реальному вираженні на душу населення. Одним з факторів, які вплинули на зростання стало зниження чисельності населення на 2,88 % протягом аналізованого періоду.

Якість управлінських рішень у сфері охорони здоров'я залежить від повноти інформації, що використовують у процесі їх прийняття – чим повніша і дос-

товірніша інформація, тим глибша обґрунтованість і вища потенційна результативність управлінських рішень. У зв'язку з цим актуальним є питання про впровадження нової концепції інформаційного забезпечення охорони здоров'я, яка б стала підґрунтям для прийняття ефективних управлінських рішень з формування й використання їх фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Гайдаш Д.С. Фінансування системи охорони здоров'я Польщі: досвід для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1 (47). С. 339–346.
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» від 09.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» від 14.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>
4. НСЗУ: Порядок реалізації Програми медичних гарантій у 2021 році URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/poryadok-realizaciyi-programi-medichnih-garantij-u-2021-roci>
5. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України № 2168-VIII від 19.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Haidash D.S. Financing the health care system of Poland: experience for Ukraine. *Actual problems of public administration*. 2019. № 1 (47). pp. 339–346. (in Ukrainian).
2. Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2021" dated December 9, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (in Ukrainian).
3. Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2022" dated September 14, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (in Ukrainian).
4. NSHU: Procedure for implementing the Medical Guarantee Program in 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/poryadok-realizaciyi-programi-medichnih-garantij-u-2021-roci> (in Ukrainian).
5. On state financial guarantees of medical care for the population: Law of Ukraine No. 2168-VIII of October 19, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (in Ukrainian).
6. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).

Oksana ZAKHIDNA

PhD in Economics, Associate Professor, Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4964-3472>
e-mail: okšana.zaxidna@gmail.com

Maryna KVASNIUK

student, Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0840-7924>
e-mail: Selivanovamarina599@gmail.com

ANALYSIS OF FINANCIAL SECURITY OF HEALTH CARE IN UKRAINE

The paper examines the theoretical principles of managing the financial support of health care institutions, in particular, the economic essence and sources of their formation. The content of the concept of "financial resources of health care institutions" was studied and the legal framework was considered, which is mainly formed in accordance with the principles and priorities of the state health care policy defined by the Constitution of Ukraine, the Basics of legislation on health care and others adopted in accordance with them by acts of legislation regulating public relations in the field of health care. The financing system of health care institutions of Ukraine was analyzed. It was concluded that in the modern conditions of the development of the medical industry of Ukraine, the search for additional sources of health care financing is especially relevant. The necessity to improve the process of financing domestic healthcare system is substantiated. Condition of funding of healthcare facilities in Ukraine in recent years of medical reform was analyzed. It is determined that financing of healthcare system is one of the main priorities of the budget today, and the budgetary expenditures for "Health Care" in 2021 grew compared to 2020 due to changes in the mechanism of medical services provision. Important areas are ensuring the provision of highquality medical services for all citizens, increase in the salaries of doctors. Condition of implementation of the budgetary program of state guarantees of health care in 2021 was analyzed. Ways to improve the financing of the health care sector are proposed. Conclusions and proposals are of practical importance and can be implemented in the activities of state administration bodies in order to improve the formation and use of financial resources of health care institutions. It is determined that the process of financing of healthcare institution provided for the itemized distribution of budget funds for the maintenance of medical infrastructure, not the expenditures related to maintaining of health of every citizen and improving quality of life, the funds were used inefficiently and not for their intended purpose.

Keywords: *financial resources of health care institutions, health care institution, financial support, health care expenses, insurance medicine*

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua